

Souvenir de Crète.

Χανιά - Ὁδὸς Ἀγοῦσα εἰς Χαλέπαν.

Canié — Rue menant à Haliéra.

ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΧΑΝΙΩΝ

ΤΟΜΟΣ 13^{ος}

ΠΕΡΙΟΔΟΣ 3^η

ΧΑΝΙΑ 2019

ΣΗΜΑΝΔΗΡΑΚΗ ΖΑΧΑΡΕΝΙΑ

Ειδ. Συνεργάτις των Γεν. Αρχείων του Κράτους

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΨΗΓΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΙΓΥΠΤΙΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ

Με την υπογραφή του Πρωτοκόλλου του Λονδίνου (6 Ιουλίου 1827) από την Αγγλία, Γαλλία και Ρωσία, αναγνωρίστηκε η ανεξαρτησία της Ελλάδας. Με το ίδιο Πρωτόκολλο, η Κρήτη έμενε εκτός των ορίων του νεοσύστατου ελληνικού κράτους. Συγχρόνως η αγγλική διπλωματία έπεισε τις δυο άλλες Δυνάμεις πως η Κρήτη έπρεπε να αποσπαστεί από την κυριαρχία του σουλτάνου και να παραδοθεί σ' έναν *τρίτο*. Δικαιολογία του συλλογισμού αυτού ήταν το πρόσχημα ότι ο *τρίτος* θα παρένβαινε μεταξύ των δυο σύννοικων στοιχείων της Κρήτης (Ελλήνων και Τούρκων) και, με την παρέμβασή του, θα αποτρεπόταν η αλληλοεξόντωση. Έτσι προτάθηκε από την Αγγλία ο αντιβασιλέας της Αιγύπτου Μωχάμετ Αλή. Εκείνος είχε ζητήσει άλλωστε από τον σουλτάνο να του παραχωρήσει την Κρήτη ως αποζημίωση για τα τεράστια έξοδα της εκστρατείας του γιου του Ιμβραήμ, στην Πελοπόννησο, αλλά και για τη βοήθεια που είχε προσφέρει στην καταστολή της Επανάστασης του 1821 στο Νησί.

Από το φθινόπωρο του 1830 λοιπόν, η Κρήτη βρισκόταν στην κυριαρχία του αντιβασιλέα της Αιγύπτου. Πολιτικός Γενικός Διοικητής της Κρήτης διορίστηκε ο Μουσταφά Ναϊλή Πασάς, που έμεινε γνωστός ως Γκιριτλής (Κρητικός), λόγω της μακρόχρονης παραμονής του στη διοίκηση του Νησιού, ενώ ο έμπιστός του Οσμάν Νουρ-Ελ-Ντιν βέης ανέλαβε την στρατιωτική διοίκηση. Ο Μουσταφά Πασάς μιλούσε την ελληνική γλώσσα και η σύζυγός του ήταν Ελληνίδα, η Ελένη Βολανάκη από την επαρχία Μυλοποτάμου Ρεθύμνου. Αυστηρός με τους Τουρκοκρητικούς, αποκατέστησε την τάξη, χορηγήθηκε γενική αμνηστία και όλοι οι Κρήτες κλήθηκαν να καταθέσουν τα όπλα και να ζήσουν ειρηνικά και με ισονομία. Χαρακτηριστική είναι η εγκύκλιος του Μουσταφά Γκιριτλή και του Οσμάν:

Ο ΜΟΥΣΤΑΦΑΣ ΠΑΣΣΑΣ ΚΑΙ ΟΣΜΑΝ ΝΟΥΡΕΤΗΝ ΜΠΕΗΣ¹

Εγκύκλιος Προς τους Χριστιανούς των Επαρχιών Κρήτης

Στοχαζόμενοι, ότι ζητείται και θέλετε την ανακαίνησιν των Εκκλησιών σας από Ημάς, δια να κάμνετε το Προσκύνημά σας ελευθέρως κατά την Θρησκείαν σας, Ημείς κατά το πνεύμα του Μεχμεταλή Εφένδη μας (του οποίου η μόνη ελπίδα είναι εις το να εύρωσιν οι άνθρωποι της Κρήτης ησυχίαν, ανάπαυσιν, και ελευθερίαν) σας ωμιλήσαμεν πολλαίς φοραίς ότι θέλομεν από καρδιάς να ζήτε ελευθευθέρως και με ευχαρίστησιν.

Το ίδιον σας λέγομεν και τώρα δια περισσοτέραν σας βεβαιότητα. Να ζήτε με

¹ Σημ. Τα αποσπάσματα ή κείμενα που παρατίθενται από τις ιστορικές πηγές μεταφέρονται σε μονοτονικό, διατηρούνται όμως η ορθογραφία και στίξη.

κάθε άνεσιν, και ελευθερίαν, και να έχετε την άδειαν να ανακαινίσετε και να ανακτίσετε τας Εκκλησίας σας, όπως έχετε τον τρόπον και θέλετε, μένοντες ακαταζήτητοι, χωρίς καμμίαν υποψίαν και φόβον, δια όσα Μοναστήρια καινούργια εκάμετε προτήτερα. Έτσι πληροφορηθέντες ακολουθήσατε εις το να κάμνετε ελευθέρως το έργον σας, κατά το ζήτημά σας και κατά την όρεξίν σας. Και κατά τούτο μένομεν και Ημείς ευχαριστημένοι με την ιδικήν σας ευχαρίστησιν. Δια τούτο σας δίδομεν το παρόν Μας Βουγιουρτού βουλωμένον από Ημάς προς ασφάλειαν.

(16 Φεβρουαρίου 1831)

(Vakayi Giridiye φ.12/19-3-1831)

Ο Μεχμέτ Αλή αποσκοπούσε στη μονιμότητα της Αιγυπτιακής Κατοχής στην Κρήτη και έτσι, για να αποκαταστήσει την εσωτερική γαλήνη αλλά και να αποφύγει διεθνείς επεμβάσεις, έλαβε αμέσως διάφορα μέτρα και εφάρμοσε διοικητικές μεταρρυθμίσεις. Συγκροτήθηκαν Διοικητικά Συμβούλια από μουσουλμάνους και χριστιανούς με διάφορες νομοθετικές, διοικητικές και δικαστικές αρμοδιότητες. Τα Συμβούλια λέγονταν σουράδες και είχαν έδρα τα Χανιά και το Ηράκλειο ενώ υπήρχαν και δύο μικρότερα στα Σφακιά και στο Ρέθυμνο. Το Συμβούλιο στα Χανιά απαρτιζόταν από 16 μέλη, 11 μουσουλμάνους και 5 Χριστιανούς, ήταν αρμόδιο για όλη τη Δυτική Κρήτη και, μεταξύ άλλων, δίκαιζε και τις Εφέσεις κατά των αποφάσεων των Συμβουλίων των Σφακίων και του Ρεθύμνου. Πρόεδρος του Συμβουλίου ήταν ο σχετικά αμερόληπτος και μορφωμένος Αμπέτ Ρααφάτ. Παρά το γεγονός ότι συμμετείχαν και χριστιανοί στα παραπάνω Συμβούλια, όπως είναι κατανοητό, δεν είχαν την πλειοψηφία και επομένως οι προτάσεις και οι θέσεις τους έρχονταν σε δεύτερη μοίρα κατά την λήψη των αποφάσεων.

Φαινομενικά η Αιγυπτιακή Διοίκηση παραχωρούσε ισονομία σε χριστιανούς και μουσουλμάνους, ενώ φρόντισε και για το νόμισμα στην Κρήτη, ορίζοντας την αξία του:

Προκήρυξις περί νομισμάτων

Αρχήτερα είχεν εκδοθή Υ. Βασιλικόν Διάταγμα φανερόνον εις ποίαν τιμήν θέλει τρέχει το νόμισμα (μονέδα) το οποίον από τον λαόν είναι εις χρήσιν, και έγεινε τοιούτος Νόμος, και εξηκολούθουν τοιουτοτρόπως όλοι. λοιπόν δια την Επανάστασιν, και δια την μεταλλαγήν των Κριτών αμελήθηκεν αυτός ο Νόμος, και αι πραγματευταί και ο επίλοιπος λαός δια να εύρωσι κέρδος αι πωλήσεις και αγοραί των έδιδον και ελάμβανον, δίδουν και λαμβάνουν, προχωρούντες καθημερινώς εις την αύξησιν της τιμής των νομισμάτων. Η παράβασις του Νόμου τούτου δυσκόλως γνωρίζει καθείς ότι είναι μία αληθινική αιτία να ζημιώνεται το οποίον πράγμα έχει ο λαός, και να μη ενεργήται το εμπόριον. Έως την ώραν απέμεινε εις την Αίγυπτον να απερνώσι τα νομίσματα, κατά το Διάταγμα της Υ. Πόρτας. Δια τούτο έγεινε χρεία να δημοσιευθή και εδώ την έκτην του Μαρτίου, ημέραν Σάββατον η Νομισματική Διάταξις (Ταρίφα των μονέδων) η οποία είναι η ακόλουθος.

<u>Γρόσσα</u>	<u>Παράδες</u>	
Μαχμουτιγές	εικοσιοκτώ	
Πολίτικα εικοσάρια	είκοσι	
Δωδεκάρια	δώδεκα	
Φεντουκλία	δώδεκα	
Ρουμπιές Φοντουκλής	τρία	
Πολίτικον Φλωρί	οκτώ	
Μισιριώτικον Φλωρί	επτά	
Μισιριώτικον Εννεάρι	εννέα	
Μισιριώτικον Τεσσάρι	τέσσερα	
Τουλιγές	δύω	και τριάντα
Δόμπιαι Ισπανίας	διακόσια σαράντα	
Λίραι	εβδομηνταπέντε	
Βενέτικον	τριαντατρία	και τριάντα
Μαντσάρικον	τριαντατρία	και δέκα
Τάλληρον δίστηλον	δεκαπέντε	
Πεντάφραγκον	δεκατρία	
Τέταρτον Ταλλήρου	τρία	και τριάντα
Πέμπτον Ταλλήρου	τρία	
Δύγροσσον	δύω	
Τρίγροσσον	τρία	

Εἰς το ἐξῆς να δίδωνται, και να λαμβάνωνται τοιουτοτρόπως. Εἰ μεν και ευρεθῇ κανεῖς παρήκοος, αφού βεβαιωθῇ ἀπὸ την μαρτυρίαν των κατασκόπων (τεπτί-λιδων), να θανατώνεται. Δια να γείνη γνωστόν εἰς ὅλους ἐδιαλαλήθη και ἀπὸ τους Κήρυκας (τελάλιδες), ὥστε οπου ἀνίσως τις εἶπη δεν ἤκουσα την ἀπόφασιν της Διοικήσεως, και δεν το ἔκαμα η πρόφασίς του τελείως δεν θέλει ἀκουσθῇ.

(Vakayı Giridiye, φ.12/19-3-1831).

Θα πρέπει να αναφερθεῖ ὅτι ἐπὶ Αἰγυπτιακῆς Διοίκησης ἐφαρμόσθηκε ἓνα ευρὺ κοινωφελές πρόγραμμα με κατασκευὴ λιμενικῶν ἔργων, ἔργων οδοποιίας, υδραγωγείων και γεφυρῶν, δόθηκε ἀδεία να ξαναχτιστοῦν και να ἐπισκευαστοῦν τα μοναστήρια και οἱ ἐκκλησίαι, κατασκευάσθηκαν δημόσια ἔργα (ὅπως ο πρῶτος ἀμαξωτός δρόμος Σούδας- Χανίων), καθὼς ἐπίσης ο Φάρος του λιμανιοῦ των Χανίων. Δόθηκε ἐπίσης ἰδιαίτερη βαρὺτητα στην οργάνωση της δικαιοσύνης και της παιδείας, με την ἰδρυση σχολείων για τους μουσουλμάνους και τους χριστιανούς, ἀλλὰ και της κοινωνικῆς πρόνοιας και δημόσιας υγείας:

ΤΟ ΑΝΤΙΒΑΣ. ΣΥΜΒ. ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

Υπ' ὅσιν λαβὸν δηλοποίησιν του κυρίου Ι. Καποράλλ, Ιατροεπιθεωρητοῦ του ἐν Κρήτῃ Τακτικοῦ, κ.τ.λ., μεταφρασμένην ἐκ Γλώσσης Ευρωπαϊκῆς εἰς το

Τουρκικόν παρά του Διοικητού του Ηρακλειωτικού τμήματος Οσμάν Βέγη Τακτικού Οκτακισχιλιάρχου.

Παρατηρήσαν κατ' αυτήν την δηλοποίησιν, ότι είχε προαναφέρει ο κ. Ι. Καποράλλ εις τον Σελήμ Βέγη Οκτακισχιλιάρχον Τακτικόν, όταν ήτο Διοικητής του τμήματος τούτου, την σημαντικήν ανάγκην του να κατασκευασθούν κλίναι των ασθενών εις το εδώ Νοσοκομείον, αλλ' επειδή άχρι τούδε έμειναν ατελείωτοι διόλου, και η προμήθειά των θέλει γενή βέβαια μία αφορμή του ν' αναλάβουν εγρυγορώτερα οι ασθενείς Τακτικοί, αρκούν 80, συμφέρει αν ανακαινισθή το Νοσοκομείον και κατά τινά άλλα μέρη διεφθαρμένα.

Επιφορτίσας τον Σύμβουλον Αμβδουρραχμάν Βέγη, τον Σελήμαγαν και Καπετάν Μηνάν Επαρχιακούς Αντιπροσώπους των ομογενών των, και τον Αρχιτέκτονα της πόλεως ταύτης, να συμπαρατηρήσουν τας χρείας όλας του Νοσοκομείου του Τακτικού, και να καθυποβάλλουν μίαν υποθετικήν έκθεσιν.....

Επιφορτίσαν αμέσως τον Αμβδουρραχμάν Βέγη τον Σύμβουλον, και Καπετάν Μηνάν, και Μουλλάν Σαλήν Επαρχιακούς Αντιπροσώπους, να επιστατήσουν εις αυτήν την οικοδομήν, και εις το τέλος να καθυποβάλλουν λεπτομερές κατάστιχον των εξόδων, το οποίον παρουσιασθέν διαλαμβάνει ως ακολούθως:

(Vakayi Giridiye, φ. 92/12-4-1833)

ΕΙΔΗΣΙΣ

Προς άπαντας τους απόρους εγκατοίκους της Νήσου Κρήτης Μωαμεθανούς και Χριστιανούς.

Αρκετόν διάστημα χρόνου παρήλθεν αφού ο φιλόανθρωπος Αντιβασιλεύς πάντοτε πρόθυμος εις το να σας έχη ευτυχείς ευηρεστήθη ν' ανοίξη τας πτέρυγας του και να προσφέρη εις την ιδίαν Πατρίδαν σας αντιφάρμακον ικανόν της Ευλογίας δια να προφυλαχθώσι τα τέκνα σας από την θανατηφόρον ταύτην νόσον, κατά την από 16 του παρελθόντος Απριλίου Εγκύκλιον της Α. Εν. του Σερασκέρου Μουσταφά Πασσά.

Αμέσως ως εκοινοποιήθη η Αντιβασιλική επιθυμία και γνώμη με επιτάττει η Α. Εν. ο Σερασκέρης να προμηθεύσω δια το συντομώτερον το καλόν τούτο το κοινωφελές, αλλ' ο λοιμός και η χολέρροια νόσοι αίτινες κατέθλιβον την Κωνσταντινούπολιν και την Σμύρνην δια πολύν καιρόν, μέρη εξ ών έπρεπε να το μετακομίσω, δεν μοι εσυγχώρησαν να βάλω εις άμεσον πράξιν την Διαταγήν της Α.Ε.

Μετά ταύτα είχεν ελθή μερικάίς φοραίς εις εμέ τοιούτον οποίον είναι το λεγόμενον δαμαλίασμα (βατσίνα), αλλ' ίσως δια την εποχήν του χειμώνος ή δια την φυσικήν αδυναμίαν της ύλης ταύτης δεν ενήργησεν εις τους ανηλίκους παίδας τους οποίους εκένδρισα.

Τελευταίον είναι ολίγος καιρός αφού απήλαυσα ευχαρίστως δαμαλίασμα είδους εξαιρέτου, δια το οποίον σας ειδοποιώ μετά προθυμίας ότι προσκαλείσθε να φέρετε τα τέκνα σας ανά πάσαν Τετράδην της εβδομάδος εις την οικίαν μου δια να τα κενδρίζω δίχως καμμιάς άλλης υποχρεώσεως παρά μόνον να δέεσθε

υπέρ του Υψηλοτάτου ευεργέτου σας.

Κρίνω αναγκαίον να προσθέσω προς πληροφορίαν σας το να ειδοποιησθε ο ένας δια του άλλου ότι πρέπει να έρχεσθε την πάσαν φοράν απ' ολίγοι μετά των τέκνων σας, διότι όχι μόνον η συρροή πολλού πλήθους θέλει με κάμει να μείνω στερευμένος μίαν ημέραν από αρκετήν ύλην, αλλά και θέλει γενή αιτίαν ν' αφανισθή πάλιν εγρήγορα το δαμαλίσμα επάνω της Νήσου ταύτης.

Εν Χανίοις, τη 22 Μαρτίου (3 Απριλίου) 1832

Ο Ιατροεπιθεωρητής του εν Κρήτη Τακτικού και Αρχιατρός της Α. Εν. του Σερασκέρου Μουσταφά Πασσά,

Ιωσήφ Καποράλλ

(Vakayi Giridiye, φ.53/30-3-1832)

Πρὸς τὸ κατὰ τὰ Χανία Συμβέλιον τῷ Ἀντιβασιλέως ,

Ἐπειδὴ κατὰ Διαταγὴν τῆς Α. Υ. τῷ Ἀντιβασιλέως ἐφρόντισα , καὶ μετεχομίσθην μὲ μέσον τῷ φιλοκάλου Γαλλικῷ ἐσταυῖθα Προξένου ἀπὸ τὰ Παρίσια ἀξιόλογος ὕλη τῷ δαμαλίσματος διὰ τὰ κεντριδῶσι καὶ προφυλαχθῶσι τὰ Κρητικὰ τέκνα Μωαμεθανῶν καὶ Χριστιανῶν ἀπὸ θανάτου τῆς εὐλογίας , τομίζω ὅτι θέλει πραχθῇ ἔργον ἄξιον τῆς Ἀντιβασιλικῆς εὐχῆς ἂν ἤθελεν κεντρισθῇ καὶ οἱ ἀκείριστοι νέοι στρατιῶται τῶν ἐν Κρήτη Συσταγμάτων τῷ Τακτικῷ μὲ τὸ εἶδος τῆς νέας ὕλης .

Προβάλλω λοιπὸν εἰς τὸ Υ. Συμβέλιον τὰ προσκληθῇ ὁ ἐν Χανίοις Ὑποτετρακισχιλίάρχος τῷ ΣΤ'. Συστάγματος εἰς τὸ νὰ διατάξῃ τὸν Ἀρχιηγρὸν τῷ Τακτικῷ τὸν ἐσταυῖθα τὰ ἐφωδιαθῇ ἐκ μέρους μου ἀπὸ τῆς ἀποχρῶσαν καὶ ἀναγκαίας ποσότητος , διὰ νὰ ἐνεργήσῃ τὸ καλὸν αὐτὸ ὡς πρὸς τὸ Τμήμα τῆτο .

Περὶ δὲ τῶν ἐν Ρεθύμνῃ λειψάνων τῷ ΣΤ'. Συστάγματος καὶ περὶ τῶν ἐν Ἡρακλείῳ λοιπῶν Τακτικῶν τῷ Δ'. Συστάγματος μίνοι ἰδική μου φροντίς τὰ τὸ προβάλλω πρὸς τὸν Σερασκέρην , ὅταν κατ' αὐτὰς μεταβῶ εἰς τὴν Μητρόπολιν τῷ Ἡρακλείου .

Ἵποσημειῶμαι μετὰ τῆς προσηκέσης ὑπολήψεως .

Χανίοις , τῇ 21 Αὐγούστῃ (2 Σεπτεμβρίου) , 1832 .

Ὁ Ἱατροεπιθεωρητὴς τῷ ἐν Κρήτη Τακτικῷ κ. τ. λ.'

Ι. Καποράλλ.

Πραγματοποιείται απογραφή του πληθυσμού (1832-33) ενώ τα προαναφερθέντα Συμβούλια νομοθετούν, διοικούν, κρίνουν, καταδικάζουν και εκτελούν, τιμωρούν, θανατώνουν και κάμνουν τα πάντα, είναι επανορθωτικά δικαστήρια και ποινικά και οι ποινές των είναι ξύλο μέχρι θανάτου. εκ δε των ξυλιζομένων όσοι φθάνουν να επιζήσουν μένουν άχρηστοι εις την κοινωνία, από τα τραύματα, όπως γράφουν σε αναφορά τους προς τους Προξένους οι Κρήτες.

Μολαταύτα τα Συμβούλια αυτά, με τη χρήση ενός στοιχειώδους δικονομικού συστήματος, με τον έλεγχο των αποδείξεων και την εφαρμογή κάποιας νομιμότητας, αποτελούν ουσιαστικά τα ποινικά δικαστήρια της εποχής στην Κρήτη.

Υπάρχει δηλαδή μια αρκετά σημαντική διοικητική οργάνωση στο Νησί, έστω και αυτής της μορφής, που έπεται της τουρκικής κατοχής (1669-1831).

Μέλημα της Αιγυπτιακής Διοίκησης ήταν – συν τοις άλλοις – και η έκδοση εφημερίδας στο Νησί. Η *Vakayî Giridiye* (Γεγονότα της Κρήτης), από την οποία ήδη παρατέθηκαν δημοσιεύματα παραπάνω, είναι η πρώτη Κρητική Εφημερίδα που εκδόθηκε στην Κρήτη και συγκεκριμένα το 1831, ήταν όργανο της Αιγυπτιακής Διοίκησης και εκδιδόταν στα ελληνικά και αραβικά – κάθε σελίδα διαιρούνταν σε δυο ίσες στήλες, στη δεξιά στήλη το κείμενο γραφόταν στα αραβικά και στην αριστερή, το ίδιο κείμενο στα ελληνικά. Στην προμετωπίδα της *Vakayî Giridiye* αναγραφόταν – συν τοις άλλοις – και “Βαρόμετρον του αέρος Χανίων” με τις θερμοκρασίες κατά την αυγή, το μεσημέρι, το “δείλη” (sic), τη δύση και τη βϋδύση. Η εφημερίδα ήταν εβδομαδιαία, τετρασέλιδη, στο σχήμα των σημερινών εφημερίδων και διευθυντής της ήταν ο Αλή Εφένδης Ζαψ, αιγύπτιος τυπογράφος, στον οποίο εστέλλοντο όλα τα απαιτούμενα για την έκδοση της εφημερίδας. Βοηθός του ήταν ο Χουσεΐν εφένδης Καντερλής, γνώστης και αυτός της τυπογραφίας, ενώ εργαζόμενοι στο τυπογραφείο των Χανίων ήταν επίσης οι: Ααρίφ Ζαρκάνι, Άλλυ Όονι, Χαμάτ Τσαχίν, Σουλεϊμάν Σάμς Άλ-Ντίν και Σουλεϊμάν Αμπού Άλ- Χάϊρ.

Η *Vakayî Giridiye* τυπωνόταν στο Κυβερνητικό Τυπογραφείο των Χανίων. Όμως υπήρχε και δεύτερο τυπογραφείο στο Ηράκλειο. Από τα επίσημα έγγραφα και την αλληλογραφία, που αφορούν στην ίδρυση των δύο τυπογραφείων στην Κρήτη και από τα ονόματα των εργαζομένων σϋαυτά, προκύπτει ότι το τυπογραφείο των Χανίων ήταν το σπουδαιότερο – γι αυτό και στο τυπογραφείο αυτό άλλωστε εκδιδόταν και η κυβερνητική εφημερίδα. Στο τυπογραφείο του Ηρακλείου τυπώνονταν εγκύκλιοι και επίσημα έγγραφα, χωρίς να σημαίνει ότι το τυπογραφείο των Χανίων δεν τύπωνε και τέτοια έγγραφα. Εργαζόμενοι στο λιθοτυπογραφείο του Ηρακλείου, ήταν ο Ίωσήφ Μπατράν, Άλυ Αμπού Χάμετ και ο Χάσαν Μανσούρ.

[illegible]

Ο Μεχμέτ Αλή ενδιαφερόταν για την εφημερίδα και τα δύο τυπογραφεία της Κρήτης και φρόντιζε για την αλλαγή των παλιών στοιχείων τους με άλλα νέα. Τα παλιά στοιχεία τα έστελνε στο Κάϊρο, αφού αφαιρούσε την αξία τους από την αξία των νέων στοιχείων που στέλνονταν στην Κρήτη. Φρόντιζε επίσης να στέλνει μελάνι, όπως εκείνο που εχρησιμοποιείτο στο τυπογραφείο του Μίρς (Καΐρου).

Η συνδρομή για τη *Vakayi Giridiye* έφθανε ετησίως στα 80 γρόσια. Συνδρομητές της εφημερίδας ήταν πολλοί από τους ανώτερους αξιωματούχους του στρατού στο Νησί και άλλοι επίσημοι της Κρήτης και Αιγύπτου. Αλλά πολλοί από αυτούς δεν εξοφλούσαν την συνδρομή τους εγκαίρως, γεγονός που ανάγκασε το Συμβούλιο των Χανίων να λάβει τα μέτρα του ως προς την πληρωμή των καθυστερημένων ποσών.

Ο Μεχμέτ Αλή παρελάμβανε 15 αντίτυπα της εφημερίδας, αλλά αργότερα, με διαταγή του, τα περιορίσε σε 3 αντίτυπα. Στην εφημερίδα ήταν συνδρομητές όλοι οι πρόξενοι και οι εκπρόσωποι κρατών στην Κρήτη. Σε ιδιαίτερο τόμο διατηρήθηκαν αριθμοί της εφημερίδας στο Συμβούλιο των Χανίων, ταυτόχρονα ετοιμάσθηκε ολόκληρος τόμος από τις εφημερίδες, ο οποίος στάλθηκε στην Βιβλιοθήκη (Ταφταρχάνα) του Καΐρου.

Η εφημερίδα περιείχε ποικίλη ύλη. Στα κύρια άρθρα της καταχωρούνταν τα εσωτερικά και εξωτερικά γεγονότα που σχετίζονταν με τον Αντιβασιλέα της Αιγύπτου, την πολεμική του δραστηριότητα και τις νίκες του. Στην *Vakayi Giridiye* όμως καταχωρούνταν και τα εσωτερικά γεγονότα του Νησιού, οι διοικητικές και ιδρυτικές υποθέσεις της κυβερνήσεως, αλλά και γενικά η όλη δραστηριότητα των Αρχών Κατοχής, οι αλλαγές και διορθώσεις τις οποίες επέφεραν κατά τομείς, καθώς και οι δικαστικές υποθέσεις, για τις οποίες αρμόδια ήταν τα Διοικητικά Συμβούλια.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα μια υπόθεση ληστείας και φόνου μιας χριστιανής από τις Καλύβες, που παρατέθηκε με κάθε λεπτομέρεια στην εφημερίδα και μάλιστα σε αρκετά συνεχόμενα φύλλα: Δημοσιεύθηκε η καταγγελία του συζύγου της δολοφονημένης, οι προανακριτικές πράξεις, η αυτοψία και η σύλληψη του υπόπτου, η ανάκριση και οι μαρτυρικές καταθέσεις, αλλά και η ομολογία του δράστη και, βέβαια, η απόφαση του Συμβουλίου. Στον δολοφόνο, χριστιανό από το Εμπρόσνερο, επιβλήθηκε ομόφωνα η ποινή του θανάτου με απαγχονισμό και η σχετική απόφαση γράφτηκε στα αραβικά και κρεμάστηκε στο λαιμό του κατάδικου, που απαγχονίσθηκε στις 5 Μαΐου 1831, στον πλάτανο, έξω από τη Μεγάλη Πύλη των Χανίων. Η αιτιολογία της ποινής είχε βασισθεί σε έγκληση των κληρονόμων του θύματος, στον Ιερό Νόμο (σεβαστόν Αλκοράνι), στην παράβαση των Νόμων του κράτους (το σύστημα του Αντιβασιλέως), αλλά και στην ιδέα της γενικής πρόληψης (διά να λάβωσι τα μέτρα των όλοι οι κάτοικοι).

Η *Vakayi Giridiye* αποτελεί πολύτιμο βοήθημα για την κατανόηση της επικρατούσας κατάστασης τότε στο Νησί. Η εφημερίδα σταμάτησε να εκδίδεται αμέσως μετά την επαναφορά της τουρκικής κυριαρχίας.

Όμως, τα τεκμήρια που ερευνήθηκαν για τη σύνταξη αυτής της εργασίας δεν ήταν μόνο η Vakayî Giridiye, αλλά και το αρχείο των διπλωματικών εγγράφων του Ελληνικού Προξενείου Χανίων το οποίο καλύπτει χρονικά την περίοδο από το 1833 έως και το 1887 και φυλάσσεται σε τρεις φακέλους στο Ιστορικό Αρχείο Κρήτης. Η χρονική περίοδος που ανάγονται τα έγγραφα είναι μια ιδιαίτερα πολυκύμαντη εποχή, αφού τα πρώτα έγγραφα αφορούν στη σχετικά άγνωστη Αιγυπτιοκρατία, συνεχίζονται κατά τα επόμενα ταραγμένα χρόνια, περιλαμβανομένης και της τριετούς επανάστασης 1866 - 1869 και της επανάστασης του 1878, αλλά και της Σύμβασης της Χαλέπας και σταματούν λίγο πριν από την επανάσταση του 1889.

Συνολικά τα τεκμήρια του Προξενείου φθάνουν περίπου τα 730 τον αριθμό και η γλώσσα γραφής τους είναι η (αρκετά δυσανάγνωστη) ελληνική, χωρίς να λείπουν και τα ξενόγλωσσα - κυρίως στη γαλλική γλώσσα. Τα έγγραφα είναι εισερχόμενα και εξερχόμενα της επίσημης αλληλογραφίας μεταξύ του Ελληνικού Προξενείου Χανίων με την επί των Εξωτερικών Γραμματεία της επικρατείας, αλλά και το αντίστοιχο Ελληνικό Προξενείο της Αλεξάνδρειας, καθώς επίσης και με το υποπροξενείο της Ελλάδας στο Ρέθυμνο και το Ηράκλειο, και προς άλλες επίσημες αρχές ανά την Ελλάδα (π.χ. Επαρχείο Ύδρας, Νομαρχία Κυκλάδων, κ.λπ.).

Η αρίθμηση πρωτοκόλλου του αρχειακού υλικού δεν είναι συνεχής, αντίθετα, με πολλές ελλείψεις, οπότε σε αρκετά θέματα δεν είναι δυνατή η παρακολούθηση της εξέλιξής τους, παρά το γεγονός ότι και οι υπάρχουσες πληροφορίες είναι αρκετά σημαντικές:

Την 2 Ιουλίου 1841

Έξωθεν της Ύδρας

ΚΡΗΤΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Ο ΑΡΧΗΓΟΣ ΤΟΥ ΚΡΗΤΙΚΟΥ ΣΤΟΛΟΥ ΔΙΑΚΗΡΥΤΤΕΙ,

Ότι κατά συνέπειαν του υπ' αριθ. 125/99 περί αποκλεισμού των Φρουρίων της Κρήτης, Ηρακλείου, Χανίων, Ρεθύμνης, Σούδας, Γραμβούσης, Κισάμου, Σπιναλόγγας και Ιεραπύτνου διατάγματος της Κυβερνήσεως, αποκλείει πραγματικώς διά της υπό την οδηγίαν του θαλασσίας δυνάμεως όλα τα ανωτέρω φρούρια, καθώς και τους λιμένας αυτών. Όθεν και ειδοποιεί όλους τους Προξένους, υποπροξένους και άλλους πράκτορας των φίλων ή και ουδετέρων Δυνάμεων τους εις τα διαληφθέντα Φρούρια ευρισκομένους, ότι από της 2 του μηνός Ιουλίου έχει αποκλεισμένα τα Φρούρια τούτα, καθώς και τους λιμένας των, και διά τούτο προσκαλεί αυτούς να εμποδίσουν πάσαν με τα μέρη τούτα της Κρήτης σχέσιν της εμπορικής ναυτιλίας των. Διότι μετά την παρέλευσιν της μνησθείσης προθεσμίας θέλουν συλλαμβάνεσθαι οποιαδήποτε πλοία ήθελον απαντηθώσιν εντός της προσδιορισθείσης από το διαληφθέν διάταγμα περιφερείας είτε εισερχόμενα εις τους διαληφθέντας λιμένας, είτε εξερχόμενα από αυτούς, θέλουν δικάζεσθαι κατά τας παραδεχθείσας μέχρι τούδε αρχάς από τας μεγαλυτέρας και ναυτικωτέρας Δυνάμεις, και αι μεν πραγματείαι, όταν κατα-

δικασθῶσι θέλουν δημεύεσθαι, καθῶς και τα πλοία. Το δε πλήρωμα θέλει παραδίδεσθαι εις την αυστηρότητα των περί αποκλεισμού νόμων.

Ταύτα πάντα γνωστοποιεί προς τους ευρισκομένους εις τα διαληφθέντα Φρούρια Προξένους, υποπροξένους και πράκτορας των φίλων ή και ουδετέρων Δυνάμεων, προς αποφυγήν πάσης ενδεχόμενης δυσaréστου συνεπείας.

Ο ΣΤΟΛΑΡΧΟΣ

Τ.Σ. Στόλαρχος Κρήτης

Μ. Μπούτις

Τα έγγραφα του Προξενικής συλλογής αφορούν στο εμπόριο, τη ναυσιπλοΐα, την οικονομική πολιτική, ενώ δεν λείπουν και οι αναφορές για διενέξεις, φόρους, αιτήματα και θέματα καθημερινότητας. Αντλούνται πληροφορίες για τις διπλωματικές σχέσεις μεταξύ των εκπροσώπων διαφόρων φορέων στην Κρήτη καθῶς και για την επιρροή τους στη διεθνή σφαίρα της πολιτικής στον ευαίσθητο χώρο της Αν. Μεσογείου:

Προς τους εξοχωτάτους Κ.Κ. Προξένους των τριών Μεγάλων Δυνάμεων Αγγλίας, Γαλλίας και Ρωσίας.

Την 13 του Ισταμένου ελάβαμεν μίαν προκήρυξιν του υψηλοτάτου Ταχή Πασά, δι' ης δίδεται οκταήμερος άδεια εις τους νεοελθόντας εις Κρήτην Κρήτες του ν' αναχωρήσουν. Αυθημερόν ελάβαμεν και εκείνην του Προξένου της Μεγάλης Βρετανίας. Την δε 14 ενασχολημένοι εις την απάντησιν ταύτην, μικρόν μέρος των ημετέρων προσεβλήθη αίφνης από τον οθωμανικόν στρατόν και εγένετο εις Πρόβαρμα πεισματώδης μάχη.

Σήμερον ελάβαμεν και τας προκηρύξεις των κ.κ. Προξένων Αγγλίας, Γαλλίας, Ρωσίας, Αυστρίας και Ελλάδος, δι' ων έκαστος με ιδιαιτέρας εκφράσεις και καθ' ας έχει οδηγίας παρά του εν Κωνσταντινουπόλει εξοχωτάτου Πρέσβεώς του, μας κοινοποιούν ότι οι μεγαλειότατοι βασιλείς των δεν μας προστατεύουν.

Παρακαλούμεν λοιπόν κ.κ. Πρόξενοι, εν ονόματι των σεβαστών Βασιλέων και Κυρίων Σας, να ενεργήσητε να γίνη συνάντησις (;) μεταξύ υμών, του υψηλοτάτου Ταχή πασά, του εξοχωτάτου Μουσταφά πασά και ημών διά να δωθή ευτυχές πέρας εις την υπόθεσιν αυτήν και να μην γενούν πλειότερα κακά.

Ελπίζοντας κ.κ. πρόξενοι ότι θέλετε ευαρεστηθή να ενεργήσετε την αίτησίν μας ταύτην, της οποίας το αποτέλεσμα ελπίζομεν ότι θέλει είσθαι ευχάριστον.

Μένομεν μετά το προσήκον σέβας

Την 17 Μαΐου 1841

(Ακολουθούν υπογραφές αρχηγών των Κρητών)

Ιάκωβος Κουμής, Χ. Δ. Ρούσος, Γ. Δαμιανός, Α. Χαιρέτης, Γ. Αντρουλάκης, Γ. Κονταξάκης, Γ. Κοτζαπασάκης, Δημ. Χρυσάφοπουλος, Νικόλας Μπιτσάκης,

Α. Πρωτοπαπαδάκης, Α. Μανουσogiαννάκης.

Πρόκειται για αρκετά ενδιαφέρον υλικό που δίνει τη δυνατότητα της έρευνας και της μελέτης όχι μόνο της διπλωματικής και πολιτικής ζωής των Κρητών, αλλά και της εμπορικής και οικονομικής κίνησης στο Νησί, των δικαιοπρακτικών σχέσεων μεταξύ των Κρητών και των Οθωμανών και άλλων εθνοτήτων, της κοινωνικής ζωής τους. Επίσης δίνει πληροφορίες για τους τρόπους αντιμετώπισης των τρεχόντων διοικητικών προβλημάτων και την οργάνωση και δραστηριότητα των διαφόρων φορέων αλλά και την οπτική γωνία που τα διάφορα θέματα αναφέρονται και διευθετούνται.

Ειδικά και λόγω των χρονικών περιόδων στις οποίες ανάγονται τα έγγραφα, αποκτούν ιδιαίτερο ενδιαφέρον αφού αποδίδουν πλείστα στοιχεία μικροϊστορίας, άγνωστα εν πολλοίς, όταν μάλιστα πρόκειται για περιόδους μη επαναστατικές αλλά φυσικά πάντα ξενικής κατοχής, πληροφορίες που περιγράφουν παραστατικά γεγονότα και καταστάσεις. Παρακολουθείται η καθημερινή ζωή και αδρά σκιαγραφούνται προσωπικότητες και οι δραστηριότητες τους σε θέματα που δεν άπτονται απαραίτητα επαναστατικών κινήσεων, αλλά που διαμορφώνουν την κοινωνία και τη ζωή στην Κρήτη στις συγκεκριμένες στιγμές. Πτυχές παντελώς άγνωστες επίσης έρχονται στο φως, με όλα τα στοιχεία που αποδεικνύουν ότι καμιά λεπτομέρεια δεν είναι αναλώσιμη και αμελητέα – αντίθετα παρουσιάζονται γεγονότα και πρακτικές των ταραγμένων περιόδων του 19^{ου} αιώνα και δίδεται η ευκαιρία σύγκρισης με ανάλογες περιπτώσεις στη σύγχρονη εποχή μας:

Προς το Σεβαστόν Αγγλικό Προξενείον Χανίων

Ο υποφαινόμενος Βασίλειος Μανωλακάκης Κηθυραίος ευρισκόμενος κατά το παρόν εις τούτην την πόλιν, είχα αποκτήσει χάριν ευλαβείας εις την Πατρίδα μου ενώ καιρώ διαρκούσεν η ελληνική επανάστασις, δηλαδή προ 13 χρόνων περίπου, μίαν εικόναν της Παναγίας, ήτις συνέπεσε να πωλείται δημοσίως τότε ομού με άλλα πολλά είδη, και διαφόρους εικόνας από Ιωνικούς Πλοιάρχους, την οποίαν εικόναν πέμψας προ ημερών εις την εδώ εκκλησίαν διά το επίσημον μιας εορτής, παρέδωκα εις τον εφημέριον της ιδίας κατά την χριστιανικήν συνήθειαν, επομένως (;) δε φερθείς μετ' ολίγας ημέρας διά να παραλάβω, το οποίον πράγμα παρέδωκα μανθάνω με ουκ ολίγην δυσαρέσκειαν και θαυμασμόν μου, ότι η ρηθείσα εικόνα ηρπάγη με ανήκουστον ιεροσυλίαν από κάποιον Αρτέμιον Κακαλάκην Κρήτα, όστις δε ισχυρίζεται να είναι πρότινος (;) ιδιοκτήτης της αυτής εικόνας.

Ένεκα τούτου εξαιτούμαι ευπειθώς μέσον της παρούσης μου, παρά του Σεβαστού Αγγλικού Προξενείου Χανίων επιστηριζόμενος εις το αναντήρητον των δικαιομάτων μου, και εις την οποίαν χαίρομαι προστασίαν να διατάξω όσον τάχειον όποιον ανήκει να επιστρέψη και παραδώση την ιδίαν εικόνα ως παρακαταθήκην εις το Σεβαστόν Αγγλικόν Προξενείον, είτε εις την ιδίαν εκκλησίαν μ' όλον ότι είναι ο τόπος από τον οποίον ληστρικώς ηρπάγη διά να παρααδοθή μετά ταύτα κατά Νόμου εις τον υποφαινόμενον και ίδιον οικοκύρην (;) Β. Μανωλακάκην.

Εν Χανίοις τη 18 Μαρτίου 1836

Φυσικά, έγγραφα που ανάγονται στις μεγάλες επαναστατικές χρονικές περιόδους των Κρητών και άπτονται βασικών και σπουδαίων θεμάτων που αφορούν στις πολιτικές και διπλωματικές καταστάσεις στο Νησί, θεωρούνται άκρως σημαντικά, σε συνδυασμό με άλλα αρχειακά τεκμήρια παράλληλων ιστορικών συλλογών, έως του σημείου να αλληλοσυμπληρώνονται στην παραγωγή ιστορικής πληροφορίας:

Αρ. Πρωτ.: 176

Προς τον Πρόξενον της Αυτού Μεγαλειότητος εις Αλεξάνδρειαν
Χανιά 10/22 Ιουλίου 1834

Ο Σερασκέρης της Κρήτης εξακολουθεί τας εχθροπραξίας του κατά των υπηκόων Ελλήνων. Το επισυναπτόμενο αντίγραφον μιας μυστικής εγκυκλίου εκδοθείσης κατ' αυτάς είναι νέα απόδειξις των λόγων μου· κρίνω περιττόν να σας είπω πως η εγκύκλιος αύτη εξεδόθη μυστικά παρά της εξουσίας με σκοπόν διά να ενοχλήση πάλιν τους Έλληνας και να αποδείξη εις τον αντιβασιλέα ότι οι υπήκοοι ούτοι είναι και εχθροί της κοινής ησυχίας.

Γνωρίζετε κύριε ότι οσάκις μία αρχή αποφασίζει να λάβη οποιονδήποτε μέτρον κατά των υπηκόων μιας φίλης Δυνάμεως χρεωστεί προ πάντων να το αιτιολογήσει και να δώση επίσημον κοινοποίησιν, όχι μόνον εις τον πρόξενον αυτής της Δυνάμεως αλλά εισέτι και εις εκείνους των άλλων· εδώ όμως η εξουσία ενεργούσα αυθαιρέτως δεν σέβεται ούτε τον εαυτόν της, ούτε τους άλλους.

Φαντασθήτε τα αποτελέσματα μιας τοιαύτης διαρπαγής την οποίαν ο ίδιος ο Σερασκέρης διεύθυνε προς τους Μεμμούριδες τους Σουμπάσιδες, τους Καπετανέους και τους Προεστούς, διά να τους διεγείρη κατά των Ελλήνων και Κρητελλήνων.-

Κατά συνέπειαν η αστυνομία ήρχισε πάραυτα να κινείται κατ' αυτών και να μεταφέρει τους μεν έμπροσθεν του Συμβουλίου, τους δε να κατηγορήση, ότι είπεν λόγον αχρείον και άλλους πάλιν να βιάζη, διά να πωλήσουν την ιδιοκτησίαν τους εντός είκοσι ημερών.

Το χρέος μου είναι εις αυτήν την περίστασιν να σας κοινοποιώ εν καιρώ όλας τας παραβιάσεις της εξουσίας διά να ενεργήσετε την επανόρθωσιν των. Είναι επάναγκες να προκαλέσητε εκ μέρους του αντιβασιλέως ακριβείς διασαφήσεις, δηλονότι αν οι Έλληνες συμφώνως με το 4 άρθρον του Πρωτοκόλλου της 3 Φεβρουαρίου δύνανται να εμπορεύονται ελευθέρως εις ταύτην την νήσον, ως οι υπήκοοι των άλλων δυνάμεων. Αν βιάζουν αυτούς να πωλήσουν τας ιδιοκτησίας, εντός δέκα ημερών, έχει σκοπόν να τας δημεύση. Αν η δικαιοσύνη των δικαστηρίων της νήσου πρέπει να είναι διαφορετική προς τους Έλληνας. Αν ο Μουσταφάς Πασσάς έχη την άδειαν να λαμβάνη παραλόγως μέτρα εχθρικά κατά των υπηκόων Ελλήνων, χωρίς να αιτιολογή και να κοινοποιή επισήμως εις τον εν Κρήτη ελληνικόν Πρόξενον όστις διαμένει ενταύθα κατά διαταγήν της Α.Μ. και με φερμάνι του Αντιβασιλέως.

Κρίνω περιττόν να προσθέσω ότι ο πρωταίτιος όλης αυτής της βδελυράς ραδιουργίας είναι ο Ευνοϊκός, μετά τινός φίλου του.

Σ. Πέρογλου

43/1840

Κύριε Γραμματεύ

Πληροφορούμαι αίφνης ότι οι εκ της Ελλάδος διαμένοντες οπλαρχηγοί Κρήτης εσχεδίασαν εις τα μυστικοσυμβούλια των να μεταβώσι εις Κρήτην διά να νικήσωσι την επανάστασιν. Λέγεται δι' αγγλική τις φατρία υποστηρίζει την επανάστασιν. Όθεν παραλαμβάνω Κύριε Γραμματεύ να καταμηνύσω το σχέδιον τούτο, προς την Β. Κυβέρνησιν ήτις δεν αμφιβάλλω ότι θέλει λάβει τ' απαιτούμενα μέτρα διά να εμποδίση παν ότι δύναται να διακινδυνεύση επί ματαίω την ύπαρξιν ενός λαού και να ταραξή καιρίως τας μετά του οθωμανικού κράτους σχέσεις μας.

Εν τούτοις δεχθήτε την διαβεβαίωσιν κτλ.

Παράλληλα με το αρχείο του Ελληνικού Προξενείου Χανίων, ερευνήθηκε, όπως προαναφέρθηκε, κι ολόκληρο το (τουλάχιστον εκδεδομένο) σώμα της εφημερίδας *Vakayî Giridiye* και διασταυρώθηκαν και τεκμηριώθηκαν γεγονότα και καταστάσεις της περιόδου. Και στις δυο πρωτογενείς πηγές, την εφημερίδα και τα διπλωματικά έγγραφα της Προξενικής συλλογής, απαντώνται, συναντώνται και διασταυρώνονται θέματα και υποθέσεις που αφορούν - συν τοις άλλοις - στο εμπόριο, τη ναυσιπλοΐα, την οικονομική πολιτική, δημοσιεύονταν εγκύκλιοι πασάδων, πράξεις Διοικητικών Συμβουλίων, αποφάσεις δικαστηρίων, η κίνηση των λιμανιών κλπ, ενώ δε λείπουν και οι αναφορές για διενέξεις, φορολογία, προβλήματα διαβίωσης, αιτήματα και θέματα καθημερινότητας.

Είναι γεγονός ότι κάποιες φορές δημοσιεύονταν και ειδήσεις που δεν είχαν τόσο να κάνουν με τη Διοίκηση, αλλά είχαν διαφορετικό ενδιαφέρον, περισσότερο κοινωνικό - καταχωρούνται π.χ. περιπτώσεις απαγωγής, κλοπής, αθέτησης υπόσχεσης γάμου, απάτης, κλπ. με την ανάλογη διευθέτηση από τις αρμόδιες Αρχές:

Εν Χανίοις, την 20 Ιουνίου 1833 (15 Σαφέρ 1249)

ΤΟ ΑΝΤΙΒΑΣ. ΣΥΜΒΟΥΛ. ΤΩΝ ΧΑΝΙΩΝ

Ακούσαν εν ώρα συνεδριάσεως Δηλοποίησιν έγγραφον του Επισκόπου Κυδωνίας και Κισσάμου Κυρίου Αρτεμίου, διακοινόνουσαν τα ακόλουθα.

α' Ότι προ ολίγων ημερών είχε διαφθείρει δυναστικώς κάποιος Μανόλης από του Σταλού χωρίου της Χανιώτικης επαρχίας χωριανήν του όνομα Χριστίαν, και την επήρε κ' έφυγε.

β' Επειδή συνελήφθησαν τώρα και εφέρθησαν εις την Σεβασμιότητά του από τον Επαρχιακόν προεστώτα της Κισσάμου Γ. Φρουδάκη, και να υπανδρευθεί τον Μανόλην η Χριστίνα, κατά την ζήτησίν του, δεν συγχωρείται από την αυστηρότητα των Χριστιανικών νομοκανόνων, ως έχων και ετέραν σύζυγον, διευθύνονται εις το Αντίβας. Συμβούλιον τούτο, διά ν' αποφασισθή εις μεν τον άνδρα μία ποινή, εις δε την γυναίκα εκτίμησις της παρθενίας της.

Επιστηριχθέν εις πληροφορίας θετικής, μάλιστα εις την προφορικήν εξομολόγησιν της γυναικός, ότι διεφθάρη βιαίως.

Και θεωρήσαν αφ' ενός μέρους, ότι η διαφθορά της παρθενίας της γυναικός, αγκαλά και ακούσιος, ψυχραίνει την όρεξιν κάθε άλλου εις το να την νυμφευθεί, και εκ τούτου στερεύει η τύχη της, και εμπορεί να προέλθουν αποτελέσματα ακολασίας, αφ' ετέρου δε ότι ενώ ήσαν τρόποι διάφοροι να διαφύγη η διεφθαρμένη από περισσότεράν κατασχύνην, επροτίμησε να συμπεριφερθεί εν ακολασία ημέρας ικανάς μετά του διαφθορέως της.

Εγκρίνει

Α' Υποχρεούται ο Μανόλης Σταλιώτης να δώση τετρακόσια γρόσσα, Αριθ. 400, ως είδος προικός κατά την κατάστασίν του, εις την χωριανήν του Χριστίαν, δια να δυνηθή με τούτον τον τρόπον να σκεπασθή υπό άνδρα άλλον νόμιμον.

Β' Προς σωφρωνισμόν αυτού και παράδειγμα του κοινού καταδικάζεται να ξυλισθή επί του Βουλευτικού 150 τον αριθμόν, και επομένως απολύεται.

Γ' Η Χριστίνα Σταλιώτισσα καταδικάζεται να φυλακισθή ένα μήνα μετά της ποινής της αλύσσου εις την ενταύθα Ανατολικήν Εκκλησίαν οι Άγιοι Ανάργυροι, και εις αυτό το διάστημα να ξυλίζεται 15 τον αριθμόν πάσαν Κυριακήν μετά την απόλυσιν της λειτουργίας, δια της επιστάσις του Αντιπροσώπου των Χριστιανών της πόλεως ταύτης κυρίου Αλεξίου Αθανασίου, όστις θέλει επιφορτισθή δια προφορικού λόγου.

Δ' Από των ενταύθα Διοικ. Αρτιοποιείων θέλει προσφέρεσθαι και εις αυτήν πασα μέραν, όσος επιούσιος άρτος είναι προσδιωρισμένος δια τους φυλακιζόμενους εγκληματίας.

Ε' Να κοινοποιηθή η παρούσα, επικυρωμένη παρά της Α. Εν. του Σερασκέρου της Κρήτης Μουσταφά Πασσά, προς τον επί της εν Κρήτη Λογιστικής Γραμ-

ματείας Διευθυντήν Ιμβραχήμ εφένδην, ως επί των Αρτιοποιείων, δια να την ενεργήση όσον ανήκη.

Εν Χανίοις, την 23 Ιουνίου 1833 (18 Σαφέρ 1249)

ΤΟ ΑΝΤΙΒΑΣ. ΣΥΜΒΟΥΛ. ΤΩΝ ΧΑΝΙΩΝ

Ειδήσεις ακόμη και για θεομηνίες, καταστροφές εξαιτίας των κακών καιρικών συνθηκών και προβλημάτων στην καθημερινή ζωή δημοσιεύονταν συχνά και με αρκετές λεπτομέρειες:

ΕΓΧΩΡΙΟΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Εν Κυδωνίας, 15 Δεκεμβρίου

Εις την λήγωσιν του παύσαντος μηνός συνέπεσε να πνέουν πέντε δέκα ημέρας κατά συνέχειαν οι άνεμοι Λεβάντες, και Όστρια. Εντεύθεν προήλθε συσσωρεύσεις ικανών υδάτων της θαλάσσης εις τα παράλια ταύτης της Νήσου. Εις αυτήν την τελευταίαν περίπτωσιν κατέπνευσεν αιφνηδίως και ο άνεμος Τραμοντάνα με σφοδρότητα, κατά την 2 του ενεστώτος, 2 ώρας της νυκτός του Σαββάτου. Η θάλασσα υπερπηδήσασα το περιτοίχισμα του ενταύθα λιμένος κατεκρήμνισε μέρος του μεσαίου. απετεινάξεν εις την αντικρύ ξηράν 7 μεγάλα, και 9 μικρά Πλοία από τα ελλιμενισμένα, τα δε λοιπά εξημίωσεν ούκ ολίγον δια την συναλλήλως των γενομένην σύγκρουσιν. έσπασε τας θυρίδας των υποκάτωθεν κανονιστάσιων του παραλίου Τοπχανέ, ώστε, χωρίς υπερβολήν, εμπορούσε να πλεύση Πλοiάριον, μάλιστα τας θύρας των παραλίων εργαστηρίων, των οικιών, και διέλυσε τους πολυχρονίους μώλους της οδού εις κατάστασιν και έτι δύσβατον. απέσυρεν αρκετά είδη πραγματειών από τα ενδότερα των εργαστηρίων, τα οποία εχωνεύθησαν άφαντα εις αυτήν. Εκείνας τας ώρας εκατήντησε να μη διαβαίνη ουδένας στο παράλιον. Κατά τόπους αναίβηκεν 8 έως 9 βαθμίδας, και έφερε ξυλικήν, πέτρας ογκώδεις, και άλλα τοιούτα σώματα έως της εντός της πόλεως βρύσεως του Σαδριβανίου. Οι επί της όχθης του παραλίου ξύλινοι εξώσται των καφφενείων, και των ξενοδοχείων εσυντρίφθησαν, ώστε δεν εφάνησαν το πρωϊ ουδέ τα ίχνη των θεμελίων των. τοιαύτην παλίρροιαν, ενωμένην με τρικυμία, παλαιοί κάτοικοι δεν ενθυμούνται άλλοτε!!!

(Vakayi Giridiye, φ. /16-12-1833)

Ανταποκρίσεις όμως για σημαντικότερα γεγονότα και εκτός του Νησιού, δημοσιεύονται στην Vakayi Giridiye, που είχαν άμεσο ενδιαφέρον ως προς τα τεκταινόμενα στην ελεύθερη πια Ελλάδα:

Εκ Ναυπλίου, 15 Οκτωβρίου

Γνωστοί επιβάται εκείθεν ελθόντες ενταύθα λέγουν μετά βεβαιότητος τοιαύτην καταδίκη, οποίαν έλαβεν ένας των δύο Μαυρομιχαλαίων δολοφόνων του παύσαντος Κυβερνήτου της Ελλάδος, όστις είχεν εκφύγει εκείνην την ώραν και παρεδόθη παρά της εκεί Γαλλικής Αντιπρεσβείας κατά ζήτησιν της Γερουσίας, δια να υποβληθή εις κρίσιν. Την μεσημβρίαν του προπαρελθόντος Σαββάτου, 9 του υπερμεσούντος μηνός, ο Γεώργιος Μαυρομιχάλης αφού ετελείωσεν όλα τα νενομισμένα χρέη, υπό δώδεκα διαταγμένων τακτικών στρατιωτών της τοπικής Κυβερνήσεως φερόμενος, και αποφασισμένος να λάβη τον διά τυφεκισμού θάνατον έξωθεν της Πύλης εκείνου του Φρουρίου μεταξύ του πλατάνου και των κρεπωπλειών, επρωτοπυροβολήθη συγχρόνως υπό των έξ, έπειτα χωρίς αναβολήν υπό των επιλοίπων άλλων δημίων.

(Γ. Εφημερίς Ελλάδος)

Οι δια του υπ' Αρ. 258 ψηφίσματος της Γερουσίας εκλεχθέντες παμψηφί αντί του Ι.Α. Καποδίστρια είναι υπό το όνομα Τριμελής προσωρινή Διοικητική Επιτροπή.

(Vakayi Giridiye, φ. 37/21-10-1831).

Δημοσιοποιούνταν επίσης (σπάνια βέβαια) διεθνή νέα που όμως είχαν ή μη, άμεσους δεσμούς ή αντίκτυπο στη διεθνή παρουσία της Αιγύπτου. Ορισμένες φορές παρατίθενται και ειδήσεις από ελληνικές και ξένες εφημερίδες (π.χ. επιδημία πανώλους στη Κωνσταντινούπολη) - άρθρα ενημερωτικά, που αναφερόταν σε κοινωνικές και διοικητικές ενέργειες της Αιγυπτιακής Διοίκησης της Κρήτης.

Παρά το ότι στη Vakayi Giridiye δημοσιεύονταν τόσο σημαντικά γεγονότα, δεν θα μπορούσαν να λείπουν και οι πλέον απλές και καθημερινές ειδήσεις, όπως η παρακάτω:

ΕΙΔΗΣΙΣ

Ο κατά τα Χανία Πρόεδρος του Συμβουλίου
Προς τους Συμπάσιδες και Καπιτάνους των Επαρχιών Χανίων, Ρεθύμνου, Σελήνου, Κισσάμου, Αποκορώνου, και Σφακίων.

Μία Αγελάδα κιτρινοκοκκινωπή, με κέρατα μικρά, δοξαρωτά, και προς το πρόσωπον στραμμένα, αναστήματος μεσαίου, ευρέθη έρημος από τον αυθέντην της, επιάσθη, και αμέσως εδόθη είδησις εις το Συμβούλιον από εκείνον οπού την έλαχε. διότι δεν είχε γενή Γνωστός ποίος είναι τώνοντι ο κύριός της. Ευρίσκεται δε τώρα εις φύλαξιν.

Ειδοποιείσθε λοιπόν τούτο, δια να το κοινολογήσετε εις όλους τους κατοίκους των χωρίων της Επαρχίας σας Μωαμεθάνους και Χριστιανούς, και, εί μεν παρρησιάση κανένας ότι του έφυγεν Αγελάδα με παρόμοια σημεία, να φανερωθή εις το Συμβούλιον δια να εξουσιάση το ζώνον του.

Εν Χανίοις. Τη δεκάτη έκτη. Απριλίου. αωγα.

Ο Πρόεδρος
Οσμάν Μπέης Τακτικού Οκτακισχιλίαρχος.

(Vakayi Giridiye, φ. 17/2-5-1831)

Ενδιαφέρουσες είναι οι περιπτώσεις κατάπλου διαφόρων πλοίων (κυρίως στα Χανιά και τη Σούδα, αλλά και το Ηράκλειο), εμπορικών ή στρατιωτικών. Η κίνηση στα λιμάνια της Κρήτης καταγραφόταν λεπτομερώς και παρητίθετο ο αριθμός των πλοίων που ελλιμενίζονταν στο Νησί, με αναφορά στο τί εμπορεύματα φέρουν και τί παραλαμβάνουν. Στη Vakayi Giridiye καταγράφονται

Ἐξ Λιμῆνι Χανίων .

Ἀπὸ τῆς 24 μέχρι τῆς 31 τῷ παύσαιτος Μαΐου .

Κατὰ πλῆθος ἐμπορικῶν Πλοίων .

Τὴν 24 . Ἐκ Γενίτζης τῆς Μακιδονίας καὶ Μύλη Νήσου τῆς Μεσογείου Θαλάσσης διὰ 22 ἡμερῶν Γολέττα ἡ Παναγία Μερτιδιώτισσα Ῥωσσελληνική, Πλοίαρχος Ἐμμανουὴλ Κυιδουράκης .

— . Ἐκ Σύρας Νήσου τῆς Μεσογείου διὰ 3 ἡμερῶν Τρεχατῆριον ἡ Εὐαγγελίστρια Γαλλελληνικόν, Πλ. Ἐμμανουὴλ Δημητρίου .

— . Ἐκ Τσεριγώτε Νήσου τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας διὰ 1 ἡμέρας Τρεχατῆριον ὁ Ἅγιος Νικόλαος Ῥαγιαδικόν, Πλ. Ἀνδρέας Τζοδάκη .

Τὴν 27 . Ἐξ Ἰω Νήσου τῆς Μεσογείου διὰ 4 ἡμερῶν Τρεχατῆριον ἡ Κλεοπάτρα Ῥωσσελληνικόν, Πλ. Ἰωάννης Τσιτζιτάκης .

— . Ἐξ Ἀλεξανδρείας τῆς Αἰγύπτου διὰ 15 ἡμερῶν Βρίκκιος ὁ Πρόβιδος Αὐστριακόν, Πλ. Βιτώριος Ἀλβέρτης .

Τὴν 28 . Ἐκ Κρατιδείου τῆς Πελοποννήσου διὰ 5 ἡμερῶν Τρεχατῆριον ὁ Πρόδρομος Γαλλελληνικόν, Πλ. Μῆτρος Μ. Σωσάνη .

Τὴν 29 . Ἐκ τῆς Σείρας διὰ 4 ἡμερῶν Λατίσιον ὁ Αἰδωνεύς Γαλλελληνικόν, Πλ. Ἐμμανουὴλ Μηνᾶ .

— . Ἐξ Ὑδρας Νήσου τῆς Μεσογείου διὰ 5 ἡμερῶν Τρεχατῆριον ὁ Ἑρμῆς Γαλλελληνικόν, Πλ. Ἀναστάσιος Σουτάνης .

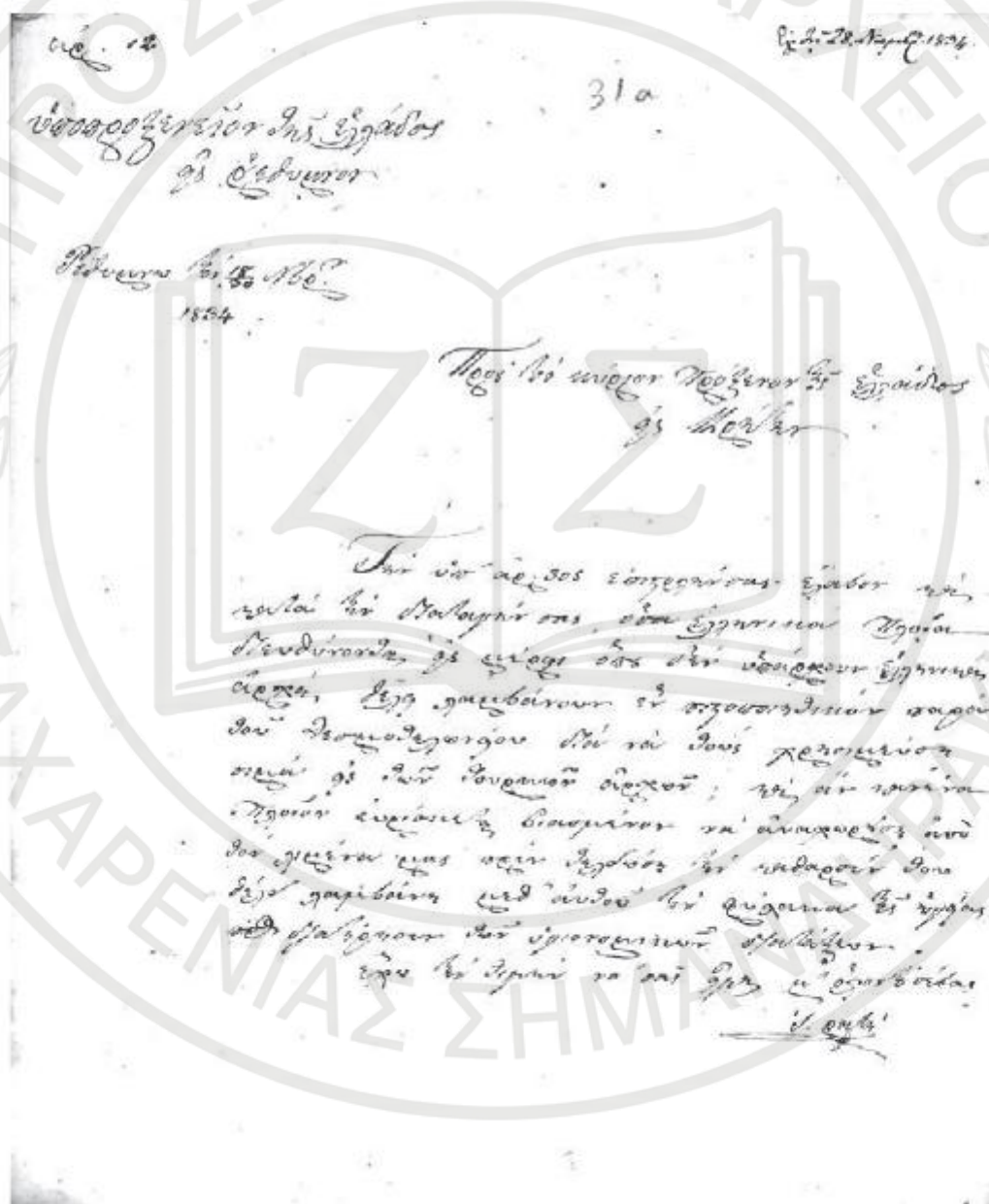
Τὴν 30 . Ἐκ Μαραθωνεσίου τῆς Πελοποννήσου διὰ 8 ἡμερῶν Τρεχατῆριον ἡ Φρόνησις Γαλλελληνικόν, Πλ. Γεώργιος Νικολάου Μασκελάρης .

Τὴν 31 . Ἐκ Νεοκάστρου τῆς Πελοποννήσου διὰ 4 ἡμερῶν Τραμβάκωλον ὁ Σιβέριος δε λ' Ἰνδία Αὐστριακόν, Πλ. Μάρκος Σκαλλιαρίν .

Εἰς ὀκταήμερον διάστημα εἰσῆλθον ἐμπορικῶς εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἀπὸ τὰ ἐκτὸς μέρη τὰ ἐφεξῆς : σῖτος, ὀρύζιον, σαφίς, οἶτος, ὀφαικόν, ἄλας, καφφές, καπνοί, τομάρια, βάμβυξ, χειροτεχνήματα, σανίδια, φωτόζυλα, σχοιρία, πύριτος κόπης, καὶ ἄλλα διάφορα εἶδη .

Οἱ ἀπὸ τὰ ἐκτὸς ἐπιβάται ἀναιβαίνουσι τὸν ἀριθμὸν τεσσαράκοιτα καὶ ἑπτὰ διάφοροι τὸ ἔθνος καὶ τὴν τάξιν .

σε σταθερή βάση τα πλοία που έρχονται από τα διάφορα λιμάνια της Μεσογείου (κυρίως γολέττες, τρεχαντήρια, τσερνήκια, μπρίκια, μπρατσέρες), η εθνικότητά τους, οι διαδρομές, η διάρκεια του ταξιδιού, τα λιμάνια απόπλου και κατάπλου, τα ονόματα των πλοίων και των πλοιάρχων τους. Αναφέρεται επίσης ο συνολικός κάθε φορά αριθμός των επιβατών (πολιτών ή στρατιωτικών – διαφόρων εθνών, τάξεων και πατρίδων), καθώς και τα εμπορικά είδη που με τα πλοία μεταφέρονταν στην Κρήτη: σίτος, αλευρον, παξιμάδι, μέλι, χαλβάς, χαβιάρι, καπνά, ταμβάκος, καφές, ζάχαρη, ορύζιον, σόδα, κύαμοι, βόες, αρνιά, κριοί, βώτυρος, σταφίς, ρεβύνθια, οίνος, ρακή, λεπτοκάρυα, οψαρικών παστόν,

όσπρια, άλας, βάμβαξ, λινάρι, χειροτεχνήματα, σόδα, φωτόξυλα, δρυόκαρπος, σανίδια, δέρματα, σχοινία, πύρινος κόνις, σίδηρος, ήλοι, υαλικά, πλάκες, μυλό-πετραι, πρόβατα, ίπποι κ.α.

Στον αντίποδα, στα διπλωματικά έγγραφα και αναφορές του Ελληνικού Προξενείου καταγράφονται λεπτομερώς και τα διάφορα προβλήματα που ανακύπτουν και αφορούν στη ναυσιπλοΐα, π.χ. οι ειδοποιήσεις προς τους πλοιάρχους σχετικά με την παράνομη οπλοκατοχή εντός των σκαφών, οι υπό-νοιες για λαθρεμπόριο, αλλά και η ανάγκη ύπαρξης πιστοποιητικού υγείας στα ελληνικά πλοία που πραγματοποιούν διάπλου στα παράλια της Κρήτης, αν και η συμπεριφορά των Τούρκων υγειονόμων σε αυτά δεν ήταν και η καλύτερη.

Καταχωρείται Διαταγή του Σερασκέρη Κρήτης να μην υποβάλονται σε

Πράξις Τελωνειακή. ΤΟ ΚΑΤΑ ΤΑ ΧΑΝΙΑ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ *

Ίσμαήλαγας ό επί τών ένταύθα Διοικητικῶν έλαυποσηκῶν εὐηλοποιή-
σεν έγγράφως πρὸς τὸ Τ. Συμβούλιον τῆτο, ὅτι κατὰ τὴν ἀπὸ τοῦ παρελ-
θόντα Σεπτέμβριον ἀπόφασιν ἀπετελειώθη ὁ ἀναγκαῖος μᾶλος τῶ Τελω-
νείῳ τῆς πόλεως ταύτης, εἰς τὴν κατασκευὴν τῶ ὁποῖα συμποσῶνται τρεῖς
χιλιάδες διακόσια ὀκτὼ χροῖσσα καὶ δέκα παράδες, Ἀριθ. 3208. 10, κα-
τὰ τὸ ἀναχεῖράς τε κατάσιχον, τὸ ὁποῖον βάλλει ὑπ' ὄψιν.

Ἐπειδὴ ὁ τόπος αὐτὸς ἔλειπεν, ὅστις κατεσκευάσθη κατὰ τὴν ἀπόφασιν
ἐκείνην διὰ τῆς ἐπιστάσις τῶ Ίσμαήλαγα, καὶ τὸ κατάσιχον τῶν ἐξόδων
εὐρίθη καθαρόν * ἐγκρίνει *

Α'. Ὁ οἰκοκύριος τῶ εἰοικιαζομένῳ Τελωνεῖῳ Μεχμέταγας ἐφείλει νὰ πλη-
ρώσῃ τὸ ἐν τρίτον, καὶ τᾶλλα δύο ὁ Ἀρχιτελώνης ἀπὸ τῶν Τελωνιακῶν
δικαιωμάτων.

Β'. Νὰ κοινοποιηθῇ ἡ παρῶσα παρὰ τῆς Α. Ἐν. τῶ Σερασκέρου Μουσαφᾶ
Πασσᾶ ἐπικυρωμένη πρὸς τὸν Ἀρχιτελώνην Καδρμεφέδην, καὶ πρὸς τὸν
οἰκοκύριον Μεχμέταγαν διὰ νὰ τὴν ἐνεργήσωσιν.

Ἐν Χαρίοις, τῇ 7 Ἰαννίᾳ (20 Μεχαρεμίᾳ), 1832 (1248).

κάθαρση (λοιμοκαθακτήριο) τα πλοία που έρχονται από την Αλεξάνδρεια, αν και λαμβάνεται μέριμνα για την επισκευή του λοιμοκαθακτηρίου της πόλης και την κατασκευή υγειονομείου στη Σούδα όπου να παρουσιάζουν οι υπό καθαρίσιν ερχόμενοι πλοίαρχοι τας υγειονομικάς πιστοποιήσεις και να θεωρώνται άλλα τινά υγειονομικά παρεπόμενα...

Αξιοσημείωτες είναι οι πληροφορίες για ναυάγια, οι διαδικασίες διάσωσης των φορτίων τους, η κατάσχεση ή απόδοση των εμπορικών ειδών που μετέφεραν. Είναι επίσης ενδιαφέρουσες και οι διατάξεις *Περί τελωνειακών δι-*

Opid 7-

Παρακαλώ να μου στείλετε
 το βιβλίο

1834
 1834

Προς βρισηρον Αποζηρορ & Εγγαιδω
 & Μανιαν

Εγώ τον Ιούνιον το 185 ἐπινύνησας
 τὴν κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐκδοκὴν κατὰ
 ἀντιθέσιν ἀπὸ τοῦ ἀγοιάρχου τῶν
 παραγόντων ἀπὸ ἐξ ἐξελίξεως καὶ ἐξελίξεως
 ἀποφασίζοντι τὴν τοιαύτην ἐκδοκὴν
 ἐπὶ τῇ ἐκδοκῇ τοῦ ἀγοιάρχου
 αἱ ἀποφασίζοντες τὰς ἀποφασίζοντες ἀποφασίζοντες
 τὴν διὰ τὴν ἐκδοκὴν τὴν ἀποφασίζοντες.
 Ἐπὶ τὴν ἀποφασίζοντες τὴν ἀποφασίζοντες
 τοῦ ἀποφασίζοντες

καιωμάτων, δασμών και φόρων, οι καταστάσεις των εισπράξεων και εξόδων του κατάπλου και απόπλου των πλοίων, οι εργασίες για την επισκευή του κατεστραμμένου μώλου του Σουδαϊκού Τελωνείου και το ίδιο το τελωνείο, κ.α.

Φυσικά δεν καταγράφονται μόνο τα εμπορικά πλοία, αλλά και τα πολεμικά, και, όταν αυτά δεν επαρκούν για συγκεκριμένες αποστολές, ναυλώνονται άλλα, με έξοδα της Διοικήσεως και συγκεκριμένα δρομολόγια, όπως π.χ. για τη μεταφορά στη Γραμβούσα (1832) τροφίμων και τριών ταγμάτων στρατιωτών και παραλαβή των αντίστοιχων που είχαν υπηρετήσει στο νησί για τέσσερις μήνες κι είχε έλθει πλέον η ώρα για την αντικατάστασή τους. Και σε άλλη περίπτωση, για να μεταφέρει τα ενδύματα και στολές των στρατιωτών του Συντάγματος που στρατοπέδευε στο Ηράκλειο.

Την εποχή αυτή γίνονται προσπάθειες βελτίωσης των ταχυδρομικών υπηρεσιών μέσω των δρομολογίων ταχυπλόων, ενώ προειδοποιούνται οι επιβάτες περί της επιβολής προστίμου σε όποιον υπεξαιρέσει γράμματα από το ταχυδρομείο των πλοίων. Εκδίδονται οι ταχυδρομικές διατάξεις ώστε οι ταχυδρομικές υπηρεσίες να εκτελούνται απρόσκοπτα και κατά το δυνατόν καλύτερα.

Σημαντικές ακόμη είναι οι πληροφορίες για την εθελούσια ή αναγκαστική μετανάστευση από και προς την Κρήτη, παρά τη συνοδική επιστολή (Ιανουάριος 1831) του Πατριαρχείου που παρακαλούσε τους Κρήτες να μη φεύγουν από την πατρίδα τους, βεβαιώνοντας ότι θα προστατεύονται από τον Μωχάμετ Αλή της Αιγύπτου. Ο τελευταίος, θέλοντας να αυξήσει τον πληθυσμό του νησιού και να αναπτύξει την κατεστραμμένη από τον πόλεμο οικονομία, διευκόλυνε την επιστροφή των Κρητών προσφύγων.

Παραδείγματος χάριν, στις 7 Νοεμβρίου αναφέρεται στην εφημερίδα: *Από της πρώτης Σεπτεμβρίου του παύσαντος έως της 30 του αυτού κατέπλευσαν εις τον λιμένα Χανίων 43 πλοία εμπορικά υπό διαφόρους σημαίας από των οποίων εξεβιβάσθησαν 280 διαφόρων τεχνών, οι πλειότεροι οικογένειαι των Χριστιανών Κρητών. Τα μέρη, εξ ων προήλθαν, είναι η Θεσσαλονίκη, Σμύρνη, Βιγκάζα, Έφεσσος, Βενετία, Τεργέστη, Πελοπόννησος, Σύρα, Ύδρα, Σπέτσαι, Μύκονος, Σαντορήνη, Ίος, Αστυπалаία, Κίμυλος, Σκίαθος και Πάτμος.*

Οι πρόσφυγες ήταν ελεύθεροι να εγκατασταθούν στο νησί με την προϋπόθεση να αρνηθούν την ελληνική υπηκοότητα και να γίνουν οθωμανοί υπήκοοι. Το μέτρο αυτό όμως δεν εφαρμόστηκε με αυστηρότητα και έτσι πολλοί από τους Κρητοέλληνες που εγκαταστάθηκαν στο νησί, στο διάστημα 1834-38, διατήρησαν εκτός από την περιουσία τους και την ελληνική υπηκοότητα. Πολλοί από αυτούς μάλιστα είχαν χάσει την περιουσία τους λόγω της παραμονής τους εκτός Κρήτης, με την επιστροφή τους όμως είχαν δικαίωμα να διεκδικήσουν ξανά τα ακίνητά τους, αγροτικά ή μη, ακόμη κι αν είχαν παραχωρηθεί σε άλλους ή τα κατείχε και διαχειριζόταν η Διοίκηση:

Το Αντιβασιλικόν Συμβούλιο Ηρακλείου

Ακούσαν εν ώρα συνεδριάσεως αναφοράν του Γιώργη παππά Τσαννή, από του Πύργου, χωρίου της επαρχίας Μαλεβυζίου, διαλαμβάνουσας ότι το Αντιβασιλικόν Συμβούλιον τούτο να αποδώσῃ εἰς τον ἴδιον την χωρικήν του ιδιοκτησίαν, ἥτις εἶναι δημευμένη εἰς την επανάστασιν.

Και ἐπιστηριχθέν εἰς ἔγγραφον δηλοποίησιν του ἐπὶ τῷ νενταύθῃ Διοικητικῶν κτημάτων Διευθυντοῦ, κατὰ πρόσκλησίν μας, ὅτι ὁ αναφοροδότης εἶχεν εἰς τὸ προηρημένον χωρίον 1 οἰκίαν, 7 εργατῶν ἀμπελώνα, 25 τοπικῶν κοιλῶν αγρόν, 1-2 τετάρτου κήπον, 2 συκαμυινίας, καὶ 25 ελαιόδενδρα, τὰ ὁποῖα ὡς φυγάδος ιδιοκτησία εἶναι καταγεγραμμένα εἰς τὸ βιβλίον του Κωνσταντ. Χοτσεγκιάν Κιαμήλ Εφένδη, καὶ κυβερβώνται τὴν σήμερον ἀπὸ τὴν τοπικὴν Διοίκησιν ταύτην

Εγκρίνει

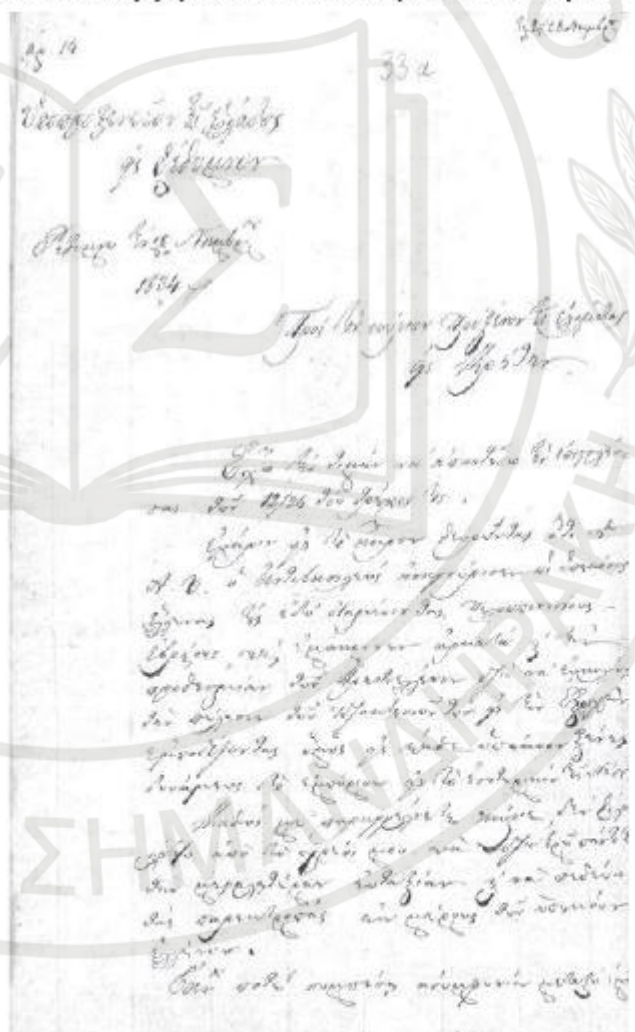
Α) Εξαλείφεται ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ιδιοκτησία ἀπὸ του Διοικητικοῦ Κτηματοβιβλίου, καὶ ἀποδίδεται εἰς τὴν τελείαν ἐξουσίαν του Γιώργη παππά Τσαννή, ἐπὶ δικαίωματι τῆς εἰς τὴν Πατρίδα του ἐπιστροφῆς.

Β) Θέλει ἐφοδιασθῇ δι' ἀσφάλειαν με τὸ ἀναγκαῖον ἐπίσημον ἔγγραφον, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ ἐπιστρέψαντες φυγάδες.

Γ) Νὰ κοινοποιηθῇ ἡ παρούσα ἐπικυρωμένη παρὰ τῆς Α. Εξ. του Σερασκέρου τῆς Κρήτης Μουσταφά Πασά, πρὸς τον ἐπὶ των ἐν τῷ Τμήματί μας Διοικητικῶν κτημάτων, Διευθυντὴν Ἰμβραχήμ Ἀγάν δια νὰ ἐνεργήσῃ.

Εν Ηρακλείῳ τῇ 9 Ἀπριλίου 1833
(1 Διλητισέ 1248)

Ἀλλὰ ὁ Μουσταφά πασάς ἐμποδίζει τοὺς Κρητικούς νὰ μεταναστεύσουν στὴν Ελλάδα καὶ κατηγορεῖ τὴν ἐλληνικὴ κυβέρνησιν ὅτι δίνει διαβατήρια στοὺς Κρητικούς καὶ σὲ 5 χρόνια οἱ Κρήτες θὰ ἔχουν γίνῃ οἱ Ἕλληνες. Παρὰ ταῦτα, ὁ Σερασκέρης τῆς Κρήτης ἀποστέλλει τὰ ὀνόματα Κρητῶν που ἐπι-

θυμούν να μεταναστεύσουν στην Ελλάδα και τίθενται υπό την προστασία του ελληνικού προξενείου. Πάντως, καταγράφονται βιαιότητες των Τούρκων εναντίον των Εβραίων που ζητούσαν την ελληνική υπηκοότητα.

Οι βαρύτατοι φόροι που επιβλήθηκαν σε Τουρκοκρητικούς και σε Έλληνες της Κρήτης από το τέλος του έτους 1831 κι εξής, των οποίων η είσπραξη γινόταν με πρωτοφανή αγριότητα, έφερνε στα όριά τους τους πολίτες που αρκετές φορές αδυνατούσαν να τους πληρώσουν. Η βαριά φορολογία και ο τρόπος είσπραξης ήταν η αιτία για υποβολή αιτημάτων εντελώς ενδεών πολιτών, που αιτούνταν την απαλλαγή τους από την υποχρέωση πληρωμής. Τέτοιες υποθέσεις καταγράφονται στη Vakayi Giridiye, κι αναφέρεται ότι εκδικάστηκαν από τις Αρχές και τον Σερασκέρη με θετικό αποτέλεσμα, εφόσον βέβαια αποδεικνυόταν ότι όντως στερούνταν ακόμη και των προς το ζην.

Και στο αρχείο του Προξενείου όμως υπάρχουν αναφορές ελλήνων υπη-

Πράξεις περί ἀναγκασίας διαβατηρίων τῆς ξηρᾶς.

ΤΟ ΚΑΤΑ ΤΑ ΧΑΝΙΑ ΑΝΤΙΒΑΣΙΛΙΚΟΝ
ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΝ.

Κατὰ συνείπειαν τῆ ἐπιστάτης γράμματος τοῦ Διοικητῆ τῆς πόλεως Ἡρακλείου Ὁσμᾶν Βέγη τῷ Ὀκτακιχιλιάρχῃ τῷ Τακτικῷ πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆ Συμβουλίας τούτου Ῥεφιεφένδην, διὰ τῶ ὁποῖα ἐγγράφῃ φαιερὸναι τῆς ἑλλειψιν τῶν πρὸ καιρῷ διευθυθέντων ἀπὸ τῆς ἐνταῦθα Τυπογραφίας διαβατηρίων τῆς ξηρᾶς προσκαλεῖ νὰ εἰδοποιηθῇ, ὅτι ἐν Χανίοις Γενικὸς Τυπογράφος, εἰς τὸ νὰ ἐξοικονομήτῃ καὶ διευθύη πεντακόσια διαβατήρια, τὰ μὲν διακόσια ἢ τριακόσια διὰ τὰς Ἡρακλειώτας Χριστιανὰς φυγάδας, οἱ ὁποῖοι ὅλονεν συναΐζονται εἰς τὰς ἐπαρχίας των, τὰ δὲ ἑκατὸν διὰ τὰς Μωαμεθικὰς τὰς ἐντὸς ἐκείνου τῆ φρουρίας, καὶ τὰ λοιπὰ ἑκατὸν διὰ τοὺς Μωαμεθικὰς τῶν ἐπαρχιῶν.

ἐγκρίτει.

Α'. Συγχωρεῖται νὰ ἐκδοθῶν εἰς φῶς διὰ τῶ τύπῃ πεντακόσια διαβατήρια τῆς ξηρᾶς ἐκ συμφώνου μὲ τὸ πνεῦμα τῆς Προσλήσεως τῶ νῦν Διοικητῆ τῆς πόλεως Ἡρακλείου Ὁσμᾶν Βέγη.

Β'. Νὰ κοινοποιηθῇ ἡ παρῶσα παρὰ τῆς Α'. Ἐν τῷ Σερασκίρῃ Μυσταφᾶ Πασσᾷ ἐπικυρωμένη πρὸς τὸν ἐνταῦθα Γενικὸν Τυπογράφον Ἀλνιφένδην, διὰ τὰ τῆς ἐνεργήσεως.

Χανίοις, τῇ 20 Σεπτεμβρίου, 1832 (8 Τσεμάζιελ-Εβέλ, 1248).

κών ότι η διοίκηση απαιτεί υπερβολικό φόρο εισοδήματος, εξαναγκάζοντάς τους να πωλήσουν τις περιουσίες τους και να φύγουν. Καταρτίζονται κατάλογοι των διαμενόντων στην Κρήτη Ελλήνων υπηκόων, αλλά και διαβατηρίων και λοιπών ταξιδιωτικών εγγράφων, κυκλοφορούν διατάξεις *Περί εκδόσεως διαβατηρίων και διπλωμάτων προστασίας*, συντάσσεται υπόδειγμα για πιστοποιητικό ελληνικής υπηκοότητας, κ.α.

Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις διεκδίκησης περιουσιών φυγάδων λόγω της Επανάστασης ή μεταναστών. Σε περιπτώσεις βεβαιωμένου θανάτου του ιδιοκτήτη εμφανίζονταν άλλοι ενδιαφερόμενοι, είτε στενοί συγγενείς (που έπρεπε να αποδείξουν τη συγγένεια), είτε η Εκκλησία αν δεν υπήρχαν νόμιμοι κληρονόμοι, που ζητούσαν την απόδοση της περιουσίας σε αυτούς. Και συνήθως οι διεκδικητές δικαιώνονταν μετά από απόφαση της Αρχής που εξέταζε ενδελεχώς το αίτημα.

Και μια περίπτωση προφανώς ακούσιας μετανάστευσης:

Το Αντιβασιλικόν Συμβούλιον των Χανίων

Ακούσαν εν ώρα συνεδριάσεως αναφοράν Ρουκιγιές της νομίμου γυναικός του Αραπάκη, διαλαμβάνουσαν ότι παρακαλείται το Αντιβασιλικόν Συμβούλιον τούτο παρά της ιδίας, να εξαποστείλει τον υιόν της Γετίμην, ηλικίας 15 ετών, εις το εν Αλεξανδρεία Αντιβασιλικόν Παιδαγωγείον, δια να μη απομείνη εις το τέλος, ως συμπεραίνεται από των τωρινών του πράξεων, απρόκοπτος εις τα γράμματα και κακοήθης.

Έχον υπ' όψιν ότι απέκτησε και αποκτά ανθρωπισμόν λαός πολύς εις κάθε τι, υπό την σκέπην του Αντιβασιλέως του Αιγυπτιακού Κράτους,

Και θεωρήσαν ότι είναι ώρα κατάλληλος του να προκόψη γραμματικώς και ηθικώς ο υιός της αναφοροδοτίσεως

Εγκρίνει

Α) Εξαποστέλλεται άναυλα ο Γετίμης υιός της Ρουκιγιές του Αραπάκη, με πρώτον πλοίον διοικητικόν, όποιον ήθελε εκπλεύση, εις την Αλεξανδρειαν της Αιγύπτου, δια να εισχωρηθή και συγκαταριθμηθή με τους παιδαγωγούμενους, ή του εκεί ή του της Μέμφιδος (Καΐρου) Παιδαγωγείου, κατά την διάκρισιν του Προέδρου αυτών των Καταστημάτων.

Β) Έως ου παρουσιασθή καμμία τοιαύτη ευκαιρία, είναι αναγκαίον να διαμείνη ο παις αυτός σιμά ενός τιμίου τόπου, δια να μη ήθελε προκάμει να δραπετεύση, και επομένως εμποδισθή από την ηθικήν του βελτίωσιν, θέλουν δε του δοθή 50 γρ. δια έξοδον καθώς και το καθημερινόν του ψωμί.

Γ) Να κοινοποιηθή η παρούσα επικυρωμένη παρά της Α. Εξ. του Σερασκέρου της Κρήτης Μουσταφά Πασά, προς τον ενταύθα Διευθυντήν της εν Κρήτη Λογιστικής Γραμματείας Ιμβραχήμ Εφένδην, ως επί του Ταμείου και των Αρτοποιείων, ως και τον τυχόντα πλοίαρχον της Διοικήσεως, δια να την ενεργήσωσιν

όσον ανήκη, προς δε τον Α' Γραμματέα του Αντιβασιλικού οίκου τον εν Αλεξανδρεία Σαμήν Βέγην εφένδην, ως Πρόεδρον των εν Αιγύπτω Αντιβασιλικών Παδαγωγείων, ως είδησιν.

Εν Χανίοις την 29 Απριλίου 1833
(21 Διλχισέ 1248)

Όπως προαναφέρθηκε, τόσο από τα έγγραφα του Προξενείου, όσο και από τη *Vakayi Giridiye*, αντλούνται πληροφορίες για τις διπλωματικές σχέσεις κατά την Αιγυπτιοκρατία, αλλά και αναδεικνύονται στοιχεία που άπτονται και θεμάτων της μικροϊστορίας, αποδίδοντας άγνωστες ιστορικές λεπτομέρειες για την εποχή αυτή στο Νησί. Χαρακτηριστικό της νοοτροπίας της Αιγυπτιακής Διοίκησης, όχι άγνωστο εν πολλοίς και στις μέρες μας, είναι το παρακάτω κείμενο:

ΕΓΧΩΡΙΟΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ ,

Εκ Χανίων , 10 Αϊγύστου .

Ο φιλάνθρωπος Αντιβασιλεύς τῷ Αἰγυπτιακῷ Κράτει ἐκίνησε τὴν 16 τῷ παρελθόντος (11 Ῥεμβιέλ-Ἐβέλ) ἀπὸ τοῦ λιμένα τῆς Ἀλεξανδρείας διὰ τῆς Κρήτης , συνωδευμένος ὁμῶς μὲ 11 Πλοῖα τῷ Στόλου του , συνίσταμενα ἐκ 4 Δικρότων , 4 Φρεγατῶν , 2 Κορβιτῶν , καὶ 1 Γολέττας , ἔφθασεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Σάδας πρὸ μεσημβρίας τῆς 31 τῷ ἰδίῳ (26 Ῥεμβιέλ-Ἐβέλ) , καὶ τῇ αὐρίῳ ἐμβῆκεν εἰς τὴν πόλιν τῶν Χανίων .

Ο ὑπήκοος λαὸς συνῆραμε φιλοτιμηθεῖς ποῖος πῶς νὰ φιλήσῃ τὸ κράσπιδος τῶν ἱματίων ταῦ , ἐχάρηκα ὅλοι διὰ τὸ καλὸν βλέμμα , μὲ τὸ ἐπιοῦν τῆς ἰδού , εὐχαρίστησαν τὸν Θεὸν διὰ τὴν ἐλευσίαν ταῦ , διὰ ἣν ἀποδείξῃ δὲ καθεύνας τὴν μεγάλην χαρὰν , τὴν ὁποῖαν ἔλαβεν , ἔκαμαν τὴν νύκτα φωτοχυσίας εἰς τὰς οἰκίας καὶ τὰ ἐργαστήριά των , τῇ δὲ ἡμέρᾳ τὰ ἐπεριστόλισαν μὲ διαφορῶν εἰδῶν καλύμματα .

Τὴν αὐτὴν ὥραν , καθ' ἣν ἡ Α. Τ. ἐπάτησε τὸ ἴδιον τῆς Κρήτης , ἀπὸλόγησαν ὅλοι οἱ δι' ἐγκλήματα φυλακωμένοι , ἐξόριστοι , καὶ οἱ καταδικασμένοι νὰ καθαρίζωσι τὰ παράλια τῶν λιμένων , εἰς τὴν Νῆσον ταύτην * τὸτοῦτο εἶπε μία νέα ἀφορμὴ τῆς υποχρεώσεως ταῦ λαὸν εἰς τὸ νὰ εὐχαίται τὸ διπλῶν ὑπὲρ τῆς μακροζωίας καὶ δόξης τῆς Α. Τ. .

ΕΓΧΩΡΙΟΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ |
Εκ Χανίων, 10 Αυγούστου |

Ὁ φιλάνθρωπος Αντιβασιλεὺς του Αἰγυπτιακοῦ Κράτους ἐκίνησε την 16 του παρελθόντος (11 Ρεμβιούλ - Εβέλ) ἀπὸ τον λιμένα τῆς Αλεξαδρείας διὰ τὴν Κρήτην, συνωδευμένος ὁμοῦ μὲ 11 Πλοῖα του Στόλου του, συνιστάμενα ἐκ 4 Δικρότων, 4 Φρεγατῶν, 2 Κορβετῶν, καὶ 1 Γολέττας, ἐφθασεν εἰς τὸν λιμένα της Σούδας πρὸ μεσημβρίας τὴν 31 του ἰδίου (26 Ρεμβιούλ - Εβέλ) καὶ τὴν αὐριον ἐμβήκε εἰς τὴν πόλιν τῶν Χανιῶν.

Ὁ ὑπήκος λαὸς συνέδραμε φιλοτιμηθεὶς ποῖος πῶς νὰ φιλήσῃ τὸ κράσπεδον τῶν ἡματιῶν του, ἐχάρηκαν ὅλοι διὰ τὸ καλὸν βλέμμα, μὲ τὸ ὁποῖον τὸν ἴδεν, εὐχαρίστησαν τὸν Θεὸν διὰ τὴν ἐλευσίν του, διὰ νὰ αποδεῇ δὲ καθένας τὴν μεγάλην χαρὰν, τὴν ὁποῖαν ἔλαβεν, ἔκαμαν τὴν νύκτα φώτοχυσίας εἰς τὰς οἰκίας καὶ τὰ ἐργαστήριά των, τὴν δὲ ἡμέραν τὰ ἐπεριστόλισαν μὲ διαφόρων εἰδῶν καλύμματα.

Τὴν αὐτὴν ὥραν, καθ' ἣν Ἡ Α.Υ. ἐπάτησε τὸ ἔδαφος τῆς Κρήτης ἀπελύθησαν ὅλοι οἱ δι' ἐγκλήματα φυλακωμένοι, ἐξόριστοι, καὶ οἱ καταδικασμένοι νὰ καθαρίζωσι τὰ παράλια τῶν λιμένων εἰς τὴν Νήσον ταύτην. Τοῦτο ἐγένετο μία νέα ἀφορμὴ τῆς ὑποχρέωσης του λαοῦ εἰς τὸ νὰ εὔχονται τὸ διπλοῦν ὑπὲρ τῆς μακροζωίας καὶ δόξης της Α.Υ.

Ἀλλὰ ἐνδιαφέρον ἔχει καὶ τὸ παρακάτω ἐγγράφο στο ἀρχεῖο του Ἑλληνικοῦ Προξενείου το 1841, στὴ λήξῃ της Αἰγυπτιοκρατίας στο Νησί:

Ἀπόσπασμα ἐγγράφου του ἐπὶ των ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ της Μεγάλῃς Βρετανίας πρὸς τον ἐν Αθήναις Ἄγγλον Πρέσβιν περὶ των Κρητικῶν πραγμάτων.

Ἡ Αὐτῆς Μεγαλειότης, ἡ Βασίλισσα της Μεγάλῃς Βρετανίας δὲν θέλει ἀνεχθῆ ποτέ νὰ χυθῇ ἀθῶον χριστιανικὸν αἷμα εἰς τὴν Κρήτην. Διετάχθη λοιπὸν ὁ ἐν Κων/πολεὶ Πρέσβης της Μεγάλῃς Βρετανίας νὰ ἐπέμβῃ δραστηρίως εἰς τὴν υπόθεσιν καὶ ἐμποδίσῃ, εἰ δυνατόν, πάσαν ἐχθροπραξίαν, ἐνεργῶν εἰς τὸ νὰ δοθῶσιν εἰς τοὺς χριστιανούς ἴσα με τοὺς οθωμανούς δικαίωματα, νὰ μὴν καταπιέζονται εἰς τὸ ἐξῆς ὑπὸ των οθωμανῶν, νὰ μὴ πληρώνωσι εἰμὴ μόνον τὸ δέκατον καὶ νὰ ἔχωσι μετοχὴν εἰς τὴν Διοίκησιν, καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ νὰ λάβωσι παν προνόμιον το ὁποῖον ἤθελε ζητήσωσι, ἐκτός της τελείας ἀνεξαρτησίας των, ἥτις εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ δοθῇ εἰς αὐτούς, ἐκτός εἰάν ἔχωσι τὴν δύναμιν νὰ κερδίσωσι τινὰς λαμπράς νίκας κατὰ των ἐχθρῶν. Χωρὶς δὲ τούτων των πλεονεκτημάτων εἶναι ἀδύνατον, ἀλλ' ἴσως εἶναι δυνατόν ν' ἀπολαύσωσι Ἡγεμονίαν. Ὅθεν ἀπαιτεῖται παρ' αὐτῶν ἐγγράφος ἀπάντησις ὅσον τάχος, εἰάν δὲν ἤθελον δυνηθῇ νὰ συνδιαλεχθῶσι μετὰ του Ναυάρχου, ὅστις ἐπιθυμεῖ πολὺ τοῦτο. Εἰς ταύτην δὲ τὴν ἀπάντησιν νὰ ἐκφράζωνται καθαρῶς τὴν γνώμην καὶ τοὺς σκοποὺς του λαοῦ διὰ νὰ σταλῇ ἀμέσως εἰς τὴν Κυβέρνησιν της Αγγλίας καὶ νὰ σταθῶσι τὰ πράγματα ἕως νὰ φθάσῃ ἡ εἰδῆσις.

ἐν ἔτει 1841.

Δεν μπορεί βέβαια να ισχυριστεί κανείς πως η Αιγυπτιακή κατοχή ήταν ευχάριστη περίοδος στην Ιστορία της Κρήτης. Σαφώς ήταν καλύτερη σε ορισμένους τομείς, συγκρινόμενη με την Τουρκική. Η βαρύτατη όμως φορολογία επέφερε τη γενική δυσαρέσκεια των Κρητών, με αποτέλεσμα το Κίνημα των Μουρνιδών, τη συγκέντρωση δηλαδή, τον Σεπτέμβριο του 1833, στις Μουρνιές Κυδωνίας 7.000 άοπλων Κρητικών για να εκδηλώσουν την αντίθεσή τους στα φορολογικά μέτρα και τις αβάσταχτες οικονομικές πιέσεις της Αιγυπτιακής Αρχής, αλλά και τη διαμαρτυρία τους για τις αυθαιρεσίες της. Για να μη θεωρηθεί η διαμαρτυρία αυτή ως ένοπλη εξέγερση, απαγορεύτηκε η προσέλευση οπλοφόρων. Έτσι, ο Σφακιανός στρατηγός Δεληγιαννάκης, που θέλησε να μετάσχει με τους ενόπλους άνδρες του, υποχρεώθηκε να αποχωρήσει. Στις 20 Σεπτεμβρίου 1833 οι συγκεντρωμένοι στις Μουρνιές συνέταξαν και υπέγραψαν αναφορά προς τις Μεγάλες Δυνάμεις, στην οποία εκθέτουν λεπτομερώς τα νέα δεινά και επικαλούνται την προστασία τους: *Παρατρέχουμε τα διάφορα ανυπόφορα βάρη, τα οποία επέθεσε γενικώς εις όλα τα είδη των προϊόντων μας· τα αμπέλια μας πληρώνουν πεντηκονταπλάσια τώρα, παρ' ό,τι επλήρωναν πριν της επανάστασεως, το ελαιόλαδον τετραπλάσια, και τούτο προς το παρόν διότι, ως μας βεβαιούν, ετοιμάζεται μονοπωλείον και δι αυτό καθώς και εις όλα τα είδη εν γένει της Κρήτης· και το χειρ ιστόν, ενώ εις την αρχήν μάς έλεγεν να κάμνη όστις θέλει ελαιοτριβεία, τώρα μάς 'εμποδίζει και αυτήν την χρήσιν των ελαιοτριβείων μας... Δεν φθάνουν δε ταύτα μόνον, αλλά και το χαράτσι (κεφαλιάτικον δόσιμον) από 4 και 8 γρόσια, τα οποία μας είχεν υποσχεθή εις την αρχήν, αφού τα εδιπλασίασε και τα ετετραπλασίασε, τώρα μελετά και να τα εικοσοπλασιάση, ίσως, και όπόταν είπη τις προς την Διοίκησιν να φυλάττη τας υποσχέσεις και τους νόμους της, τον αποκρίνεται αυτή, ότι ο Αντίβασιλεύς (= Μεχμέτ Αλής) νόμους κάμνει και νόμους χαλά.*

Η αντίδραση του Μεχμέτ Αλή υπήρξε άμεση και βίαιη. Ο Οσμάν Νουρ-Ελ-Ντιν βέης επιτέθηκε με το ιππικό του και διέλυσε βίαια τη συγκέντρωση. 41 άτομα, οι πρωταίτιοι συνελήφθησαν και απαγχονίσθηκαν εις τας μορέας του χωρίου, εξ ου και ωνομάσθη το κίνημα αυτό η εποχή των Μουρνιδών. Για πρόληψη αντιδράσεων και εκφοβισμό, συνελήφθησαν από τη διοίκηση και απαγχονίσθηκαν πολλοί επιφανείς χριστιανοί σε όλη την Κρήτη, αλλά και μουσουλμάνοι που έβλεπαν με συμπάθεια το κίνημα των Μουρνιδών.

Οι Μεγάλες Δυνάμεις ήταν τελείως απρόθυμες να εμπλακούν στο Κρητικό Ζήτημα, η πρόταση των Κρητών το 1838 αλλά και το 1839 να καταλάβει η Αγγλία το Νησί και να το ανακηρύξει σε αγγλικό προτεκτοράτο δεν βρήκαν ανταπόκριση, ενώ η κρίση στο Ανατολικό Ζήτημα (1839-1841), είχε επιπτώσεις και στα πράγματα της Κρήτης. Το 1841 μεσολάβησε το Κίνημα των Χαιρέτηδων, που όμως δεν ευνοήθηκε από τις συγκυρίες, με αιματηρές μάχες στο Νησί, ενώ ο Μεχμέτ Αλής ενεπλάκη σε πόλεμο με την Τουρκία, ηττήθηκε στη Συρία, οπότε κλονίσθηκε και η εξουσία του στην Κρήτη. Με την συνθήκη του Λονδίνου (3 Ιουλίου 1840), οι Μεγάλες Δυνάμεις απέσπασαν το νησί από την

Αιγυπτιακή κατοχή και το επανέφεραν στην κυριαρχία του Σουλτάνου. Στις 27-11-1841 ο Μεχμέτ Αλή παραιτήθηκε επίσημα από την κυριαρχία της Κρήτης. Το τέλος της Αιγυπτιοκρατίας βρήκε τους χριστιανούς να υπερέχουν σε σύγκριση με τους μουσουλμάνους συμπατριώτες τους, όχι μόνο θρησκευτικά αλλά και οικονομικά και οργανωτικά.

Αρχίζει η ύστερη Τουρκοκρατία, μια δεύτερη σκληρή περίοδος σκότους και δουλείας υπό τους Τούρκους, που έμελλε να κρατήσει ως το τέλος του 19^{ου} αιώνα, με αιματηρότατες εξεγέρσεις και Επαναστάσεις και φωτεινή κατάληξη την κήρυξη της Αυτονομίας της Κρήτης στα τέλη του 1898.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΠΗΓΕΣ

- Αρχείο Ελληνικού Προξενείου Χανίων. ΓΑΚ – Ιστορικό Αρχείο Κρήτης.
- *Vakayi Giridiye, Επίσημη Εφημερίδα της Αιγυπτιακής Διοίκησης στην Κρήτη*
- A) *Τα Κρητικά Γεγονότα (Vaka-i Giritiye) – ΜΙΑ ΕΛΛΗΝΟΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΟΥ 19^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ*, Έρευνα-Επιμέλεια Γιώργος Αθ. Τσούτσος-Δρ Χρήστος Ν. Τεάζης. Από φ. 60/9-6-1832 έως φ.120/6-1-1834. Εκδόσεις 3Ε ΕΛΙΚΡΑΝΟΝ.
- B) 12 πρωτότυπα φύλλα μη συνεχόμενων ημερομηνιών, στο Ιστορικό Αρχείο Κρήτης (πρώτο φύλλο 19 Μαρτίου 1831).
- Δετοράκης Θεοχάρης: *Ιστορία της Κρήτης*, Ηράκλειο Κρήτης 1990
- Κριάρης Κ. Αριστείδης, *Ιστορία της Κρήτης: από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τέλους της επαναστάσεως του 1866* / Παναγιώτου Κ. Κριάρη, εκδοθείσα επιμέλεια και δαπάνη. Εν Χανίοις: Εκ του Τυπογραφείου *Η Πρόοδος*, Ε. Δ. Φραντζεσκάκη, 1902.
- Κριτοβουλίδης Κ., *Απομνημονεύματα του Περί Αυτονομίας της Ελλάδος πολλέμου των Κρητών*, Εν Αθήναις, εκ του τυπογραφείου Αθηνάς, 1859
- Ξανθουδίδης, Στέφανος, *Επίτομος ιστορία της Κρήτης: από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι των καθ' ημάς*. Εν Αθήναις (Ελληνική Εκδοτική Εταιρεία) 1909
- Παπαμανουσάκης Ευστρ.: *Η ξενοκρατία στην Κρήτη*, Εκδόσεις Κάλβος, Αθήνα 1979
- Παπαμανουσάκης Ευστρ.: *Η πρώτη θανατική εκτέλεση στα Χανιά στην Αιγυπτιοκρατία*, ΧΑΝΙΑ 1981, Ετήσια Έκδοση του Δήμου Χανίων
- Ράσεντ Ζενάπ Ισματ: *Η Κρήτη υπό την Αιγυπτιακήν εξουσίαν, 1830-1840*, Ηράκλειον Κρήτης 1978
- Τσίβης Γιάννης: *Χανιά 1252-1940*, Εκδόσεις Γνώση, Αθήνα 1993
- Ψιλάκης Βασίλειος, *Ιστορία της Κρήτης από της απωτάτης αρχαιότητος μέχρι των καθ' ημάς χρόνων εις τόμους 3*. Εν Χανίοις, Εκ του τυπ. της *Νέας Ερεύνης*, 1909.